

Chorikios z Gazy Obhajoba herců aneb obrana mimu ve jménu Dionýsa

Úvod

V historii zkoumání řeckého divadla byla dlouho největší pozornost soustředěna na divadlo klasického Řecka a Říma, přitom postklasická období byla donedávna jednoduše označována za období úpadku. Zájem odborné veřejnosti o toto období přichází až ve 20. století a přináší s sebou také změnu pohledu na divadelní život v pozdně antickém světě. Dnes již víme, že divadlo na území římského impéria procházelo od přelomu letopočtu mnohými proměnami¹; nastává odklon od klasických útvarů tragédie a komedie a prosazují se především *mimos* a *pantomimos*, ponejvíc improvizovaný druh divadla. Do středu pozornosti se dostává herec, nikoli autor, divadlo se profesionalizuje a to, co kdysi v Řecku sloužilo státu a náboženství, slouží zábavě. Z této zábavy vyniká *mimos*² jako mluvené, zpívané a tančené komické vyprávění, které se liší od ostatních soudobých divadelních útvarů především tím, že herci - mimoi - hráli bosi, nenosili masky a hrály jej i ženy.

První zmínku o *mimu* nacházíme u Aristotela (*Poetika* 1447b, cca 355 př. Kr.), poslední před absolutním zákazem divadla (546) u Chorikia z Gazy ve spisu *Obhajoba herců aneb obrana mimu ve jménu Dionýsa* (526).³ Podle dochovaných pramenů se *mimos* hrál nepřetržitě po celá staletí. R. 529 dal císař Justinian po několika výtržnostech zavřít divadlo v Antiochii, ovšem *mimos* se hrál i nadále, jak dokládá právě Chorikios. O necelých dvacet let později Justinian rozšířil svůj zákaz na veškeré hraní *mimu* v celém byzantském impériu. S definitivní platností zákaz formuloval r. 546 v *Justinianském kodexu* (*Justiniani Novellae* 123, 44). Ani to však *mimos* nezničilo, jeho životaschopnost dokládá výnos z r. 691.⁴ - To je víc jak tisíc let historie evropského profánního divadla.

Místem pro divadelní představení bylo přirozené divadlo, kromě toho však sloužilo k hraní jakékoli zábavní centrum či místo, kde se shromažďoval lid. Mohl to být hippodrom, tržiště, vojenský prostor či slavnosti veřejné i soukromé, svatby, sympozia atp.

Obvyklými tématy mimických her byly příhody ze života, které překračovaly hranice morálky, rozumu, přirozenosti a zákona. Herci-mimoi si své umění předávali z generace na generaci, pocházeli většinou z nižších společenských vrstev a své příjmy z hraní doplňovali příjmy z prostituce.⁵ Postoj společnosti vůči *mimům* byl konstantně ambivalentní: na jedné straně diváci své herce zbožňovali a utráceli obrovské částky za představení, na druhé straně si s herci nezařadali.

Překážela jim jejich špatná pověst, později jim hlavně bránila východní křesťanská církev, která se vytrvale snažila všemi možnými prostředky učinit divadlu přítrž.⁶ To se nezměnilo, ani když se stala Justinianovou ženou a zároveň byzantskou císařovnou Theodora, někdejší dcera medvědáře a *mimada* - herečka. Církevní, a tudíž i státní oficiální postoj vůči divadlu byl úředně vyjádřen zákazem hraní *tak řečeným mimům a zákazem jejich divadla*.

Chorikios z Gazy je jedním z posledních intelektuálů vzdělaných v antickém duchu. Sám křesťan, žil a působil jako učitel rétoriky v Gaze za vlády císaře Justiniana (527 - 565). Veškeré informace, které o Chorikiově životě máme, můžeme čerpat pouze z jeho dochovaného díla. Jde o poměrně obsáhlý soubor kvalitních řečnických cvičení a studií uchovaných ve dvou edicích.⁷ Zvláštní důležitost a cenu mají ty Chorikiovy spisy, které líčí soudobé události, osoby a věci.⁸ Mezi nimi vyniká řeč *na obhajobu herců a obranu mimu ve jménu Dionýsa*, která nabízí unikátní informace důležité pro historii divadla, především však *mimu*. Tato obhajoba, poslední svědectví o historii antického divadla psané klasickou řečtinou,⁹ předkládá detailní informace o divadelním dění v důležitém kulturním středisku své doby, palestinské Gaze, kde se setkával křesťanský asketismus s lidovou divadelní mání. Dokládá, že v tomto světě přežívaly téměř všechny druhy veřejné podívané, jak je známe z helénistického a římského období. Obhajoba herců je vhodným tématem pro ukázku Chorikiových řečnických schopností, nejen proto, že je to téma stále žhavé a přetřásané, ale má své místo v řecké literární tradici. Svou obhajovací řeč skládá podle Libaniova příkladu.¹⁰ Tímto řečnickým dílem získává *mimos* své historické místo v dějinách divadla a klasické řecké literatury, stejně jako kdysi klasické drama v Platonových a Aristotelových studiích a později *pantomimos* v dílech Lukiana a Libania. Díky Chorikiovi (s podporou *Justinianova kodexu*, Prokopiových *Anekdota* a dalších soudobých pramenů) jsme schopni tvrdit, že:

- 1) Divadelní praxe v Byzanci neutuchá, ale intenzivně trvá alespoň do r. 546, kdy je Justinianským výnosem zakázán hercům hrát *mimos*.
- 2) Stát má živý zájem o divadlo i o vliv na ně, jak vyplývá ze speciálních vyhlášek a zmínek o peněžních útratách za divadlo.
- 3) Postoj církevních obcí vůči profánnímu divadlu zůstává neměnný.
- 4) Reprezentativním divadelním útvarem své doby je *mimos*.

Pro český překlad byla použita edice I. E. Stefanise *Chorikii sofistu Gazis Synegoria mimon, eisagoji-keimeno-metafrasi-scholia*, Soluň 1986. Tj. zrcadlové vydání originálu s novofeckým překladem.

Pavla Špová

Poznámky

- K tomu více Stehlíková, E.: *Antické divadlo*, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2005. Stehlíková, E.: *Divadlo za časů Nerona a Seneky*, Divadelní ústav, Praha 2005. Šubrt, J.: *Římská literatura*, Oikumene, Praha 2005.
- Stehlíková, E.: *Antické divadlo*, c.d., s. 165-168, 182-184. Stefanis, I. E.: *Chorikios tis Gazis: Synegoria Mimon*, Soluň 1985, s. 20-49. Obvykle se uvádí pro vznik spisu rok 526 ante quem.
- F. Tinnefeld ve svém článku *Zum profanen Mimos in Byzanz nach dem Verdikt des Trullanums (691)*, in *Byzantina* č. 6, 1974, s. 321-343. Cit. podle Stefanis, I. E.: *Chorikios tis Gazis: Synegoria Mimon*, c.d., s. 15, 20, 26.
- 5) Theodoridis, G. J.: *Beträge zur Geschichte des byzantinischen Profantheatres im IV. und V. Jahrhundert, hauptsächlich auf Grund der Predigten des Johannes Chrysostomos, Patriarchen von Konstantinopol*, Laografia - Parartima, Soluň 1940, s. 103-113.
- 6) Tamtéž. Viz též Reich, H.: *Der Mimos*, Berlin 1903, příslušná kapitola.
- 7) *Madridský kodex č. 4641* a Foerster, R. (ed.): *Choricii Gazae opera*, Teubner, Lipsko 1929.
- 8) Viz Litsas, F.: *Choricus of Gaza and his Descriptions of Festivals of Gaza*, disertace, University of Chicago, Chicago 1982.
- 9) Schmid, W.: *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft III* 2, Pauly - Wissowa, Stuttgart 1899, s. 2429.
- 10) Chorikios stejně jako dříve Libanios (viz Libaniovo oratio LXIV, *Pros Aristeidon hyper ton orxeston /Aristeidovi o tanečnicích/*) hájí herce a divadlo proti pomluvám a špatné pověsti. Oba se na mnoha místech opírají o Homérovu autoritu a na četných příkladech dokládají prospěšnost divadla, jeho estetickou funkci v protikladu k hipodromu či aréně.

Chorikios z Gazy

Obhajoba herců aneb obrana mimu ve jménu Dionýsa

Úvod

- 1 Obhajoby neslušných věcí sice dávají jazyku mluvčího zvláštní kouzlo, ačkoli je to v podstatě mámení. Není nutné se bránit bezdůvodnému nařčení ani se zpronevěřovat na pravdě; to první totiž [v člověku] vyvolává beznaděj, to druhé je pouhopouhá zbabělost, a k ani jednomu se podle mého názoru dobrý řečník nesmí nechat svést.
- 2 Proto se také stal zakladatelem rétoriky Thukydides, který později mnohokrát inspiroval Demosthena. Považoval totiž za čest skládat oslavné řeči na Perikla, muže, který nikdy nejednal bez rozumu a nikdy neprošel žádnou slabomyslností.

- 3 Z čehož jsem si vzal příklad i já a vystupuji zde, maje na paměti Pindarova slova, že *jen chabří jdou nebezpečí vstříc*,¹ abych zde bojoval proti pomluvám a nepopíral přítom pravdu.
- 4 Necht je můj proslov věnován těm, kteří jsou obdařeni krásným tělem a dobrými způsoby; kdo však dává přednost veršům, z *nevinného činí viníka*² a chce se nejspíš dělat ctihodnějším, než je třeba. Ať mi pak řekne, jak má taková obhajovací řeč vypadat.

Obhajoba

- 1 Vážení přítomní, nikdo z vás ať si, prosím, nemyslí, že tuto obhajobu vedu proti své vůli, už proto, že je možné v rámci rétorického tréninku interpretovat cokoli, a získat si tak dobré jméno. Jsem tu od toho, abych [volnost v] interpretaci hájil. O co víc je nařčení zálučné, o to víc budu já za ty, na něž padá, bojovat, neboť jsem přesvědčen, že pro řečníka jsou největší zkouškou řečnické boje spojené s rizikem.
- 2 Budu si přát, tak jak si obvykle na divadle [před představením] přejí herci, abyste všichni, jak tu jste, poslouchali mou řeč s radostí a měli přítom na zřeteli nikoli vnější stránku věci, dojem, jaký vytvořím, ale podstatu celé záležitosti.
- 3 Už samo o sobě by bylo nelehké odporovat jednomu žalobci, který se ujme slova jako první a získá tak výhodu, protože stačí naplnit uši všem v auditoriu nařčením a úštěpkou. O co víc bude těžší čelit fámě, které léta věří spousta lidí - fámě o hercích. Budu smělý a pokusím se osvobodit nejen herce od špatné pověsti, ale i ty, kteří mají o hercích špatné mínění.
- 4 I kdybych do divadla nechodil, stejně bych nemohl už tenkrát přehlédnout, jaké odporné pomluvy lidé mezi sebou šíří, ale já tam chodil a často, pokaždé když jsem si chtěl po vyčerpávající práci na chvíli odpočinout. To bylo, ještě než jsem se stal učitelem rétoriky. Řekl jsem si, že by to mohlo vypadat jako nevědek, když nepomohu umění, kterým se nechávám okouzlit, a nenabídnu svoji výřečnost, za niž dostanu jako odměnu skvělý zážitek.
- 5 Vždy jsem se trápil, když jsem se doslechl, že toto umění někdo zatracuje. Když jsem však zjistil, že skvělí přátelé, zblhlí řečníci a džentlmeni hrají mimos na nějakém večírku lepší společnosti a že jim lidé tleskají, naznal jsem, že je nutné už kvůli sobě, přátelům i kvůli veřejnosti uvést věci na pravou míru, abych pak nebyl za někoho, kdo má poměr s pochybnými lidmi laciného umění, kterým se tleská za kdejakou sprostáru. To všechno jsou mé pohnutky, jež mě přiměly vystoupit zde s obhajobou.
- 6 Ačkoli je již nejvyšší čas, abych začal se svou řečí, nepustím se do boje dříve, než vysvětlím metodu, jakou bude příslušný problém zkoumán.

- 3 Z čehož jsem si vzal příklad i já a vystupuji zde, maje na paměti Pindarova slova, že jen chrabří jdou nebezpečí vstříže,¹ abych zde bojoval proti pomluvám a nepopíral přítom pravdu.
- 4 Necht' je můj proslov věnován těm, kteří jsou obdařeni krásným tělem a dobrými způsoby; kdo však dává přednost věřím, z nevinného činí viníka² a chce se nejspíš dělat ctihodnějším, než je třeba. Ať mi pak řekne, jak má taková obhajovací řeč vypadat.

Obhajoba

- 1 Vážení přítomní, nikdo z vás ať si, prosím, nemyslí, že tuto obhajobu vedu proti své vůli, už proto, že je možné v rámci rétorického tréninku interpretovat cokoli, a získat si tak dobré jméno. Jsem tu od toho, abych [volnost v] interpretaci hájil. O co vše je nařčení zálučné, o to víc budu já za ty, na něž padá, bojovat, neboť jsem přesvědčen, že pro řečníka jsou největší zkoušky řečnické boje spojené s rizikem.
- 2 Budu si přát, tak jak si obvykle na divadle [před představením] přejí herci, abyste všichni, jak tu jste, poslouchali mou řeč s radostí a měli přitom na zřeteli nikoli vnější stránku věci, dojem, jaký vytvořím, ale podstatu celé záležitosti.
- 3 Už samo o sobě by bylo nelehké odporovat jednomožnému žalobci, který se ujme slova jako první a získá tak výhodu, protože stačí naplnit uši všem v auditoriu nařčením a úštěpkou. O co víc bude těžší čelit fámě, které léta věří spousta lidí - fámě o hercích. Budu smělý a pokusím se osvobodit nejen herce od špatné pověsti, ale i ty, kteří mají o hercích špatné mínění.
- 4 I kdybych do divadla nechodil, stejně bych nemohl už tenkrát přehlédnout, jaké odporné pomluvy lidé mezi sebou šíří, ale já tam chodil a často, pokaždé když jsem si chtěl po vyčerpávání práce na chvíli odpočinout. To bylo, ještě než jsem se stal učitelem rétoriky. Řekl jsem si, že by to mohlo vypadat jako nevděk, když nepomohu umění, kterým se nechávám okouzlit, a nenabídnu svoji výřečnost, za niž dostanu jako odměnu skvělý zážitek.
- 5 Vždy jsem se trápil, když jsem se doslechl, že toto umění někdo zatracuje. Když jsem však zjistil, že skvělí přátelé, zbehtí řečníci a džentlmeni hrají mimos na nějakém večírku lepší společnost a že jim lidé tleskají, naznal jsem, že je nutné už kvůli sobě, přátelům i kvůli veřejnosti uvést věci na pravou míru, abych pak nebyl za někoho, kdo má poměr s pochybnými lidmi laického umění, kterým se tleská za kdekjakou sprostáru. Tu všechno jsou mé pohnutky, jež mě přiměly vystoupit zde s obhajobou.
- 6 Ačkoli je již nejvyšší čas, abych začal se svou řečí, nepustím se do boje dříve, než vysvětlím metodu, jakou bude příslušný problém zkoumán.

- 7 Znalci různých druhů umění si všimají hvězd, nikoli umělců na konci chvostu komety.
- 8 Na to se, prosím, po celou dobu mé obhajoby soustředíte, budu se snažit herce obhájit, a vězte, že to nebudou herci druhofadí, nýbrž herci známí po celé zemi, opěvovaní a poprávu za své umění vysoce placení, tudíž herci, kteří žijí v luxusu, mají majetek ve zlatě, oblečení vykládané stříbrem a množstvím otroků.
- 9 Vážím si vás a vím, že budete soudit spravedlivě, a tak v dobré víře ve vás jdu do boje.
- 10 Nuže hrát, to není jen tak, však je také herectví uměleckou disciplínou, a právě jako umění bude věcí obhajoby. Za svědky budu mít já vás, osobnosti, jejichž důvěryhodnost a autorita je nezpochybnitelná.
- 11 Vezměme si Athenu, která na sebe vzala podobu Deifoba, Afrodita podobu stařeny, Poseidon bojoval s Achajci u Troje *podobou starému muži*,³ ale i Ares vystupuje [u Homéra] *jsa podobou Hektorovi*,⁴ zkrátka všichni bohové též svým časem se zjevují ve městech, všelijak mění tvářnost a cizincům podobní jsou.⁵ Když tedy i bohové jednají v přestrojení, proč by měla být mimesis pro člověka něčím protizákonným?
- 12 Z obhajoby vyplývá, že u nebešťanů máme důkazů dostatek; avšak veskrze přesvědčivé jsou spíše věci, které vidíme, než ty, které nevidíme, proto by snad bylo dobré k výše uvedeným věcem přidat další důkazy ze světa lidí.
- 13 Zajisté je každému zřejmé, v kolika uměních, v jaké spoustě činností se herectví využívá: v rétorice, básnictví, uměleckém kovářství, tanci, výtvarném umění či malířství; existuje snad lepší pochvala umění, jež je proslulé tak, že po jeho slávě všichni prahnou?
- 14 Víme, že se sbírka Sofronovy poezie nazývá *Mimy*. To je věc všem známá, je tu však něco, co mnoha lidem uniklo: říká se, že jakýsi Platon, Aristonův syn, přivezl toto dílko ze Sicílie do Athén jakožto veliký dar městu, které mu bylo domovem a jež také bylo vlastí filozofa Platona a centrem vši moudrosti.
- 15 Sofronovy mimy⁶ prý tak obdivoval, že s nimi trávil nejen celý den, ale brával si prý knihu i s sebou do postele, aby - jak se říká - správně domnívám - byla po ruce, kdykoli by jej během noci napadla nějaká myšlenka a chtěla na pomoc básnickovo slovo.
- 16 Ten, kdo si získal Platonovu lásku, hrál jak mužské, tak ženské role; ba žvanil jako dítě, které ještě neumí správně říkat ani matka, ani tata.
- 17 Dokážete si představit, že by Sofron [básník] psal své básně jako mimy, Platon [filozof] by herce obdivoval a [bůh] Dionýsos snad připustil, aby byl jeho svatostánek zasvěcen divadlu, kdyby herci dělali něco špatného?
- 18 Nicméně život je prý u většiny lidí plný zhýralosti a křivých přísah, takže i když nebudeme mít nic proti samotnému herectví,

způsob života, jaký si toto povolání vyžaduje, jim vytváří špatnou pověst.

- 19 Avšak která lidská činnost, který lidský vynález, se týká pouze bezúhonných lidí? Prober si, kdo chceš, všechna umění, jedno po druhém, až po to, co dosahuje nebeských výšin a nenechává netknuté ani hájemství Poseidonovy říše. Sleduj práci samotných učitelů rétoriky, jejichž zisk je založen na diskretním jednání, nikoli na opaku. Zkoumej primitivní umění, které slibuje zábavu, které těží z invence a uspokojuje [nás] tím že spojuje naše nároky s uspokojením. Ze všech uměleckých činností, co znáš, si zkus představit umění, jež pěstují bezvýhradně početní lidé. Které to je?
- 20 Vyzývám teď ke spolupráci všechna umění. Pojďte honem ke mně, ať se posílím a obstojím v tomto boji. Každé z vás čítá mnoho žáků, avšak souhlasím také s tím, že někteří z nich jsou křivopřísežníci a trpí špatnou sebekontrolou.
- 21 Co dělat, můj skvělý posluchači? Buď je čas vyhnat všechno umění z měst, neboť žádné umění nemůže doložit, že vychovává bezchybné žáky, anebo už nebudeme považovat herectví za nemorální, i přesto, že se mezi herci najdou mizerové.
- 22 Obecně [vzato], má-li vést umění ke křivopřísežnictví a špatné morálce, je absolutně nemyslitelné aby bylo herecké povolání něčeho takového ušetřeno. Protože je však v silách každého člověka, aby se vyhnul jakémukoli špatnému skutku a vůbec jednal proti druhému, říkám si, že by na to mohlo reagovat samo umění, kdyby někdy mohlo promluvit, asi takto: "Jsem ti velkým dlužníkem za to, že žaluješ herce, kteří mi dělají špatnou pověst."
- 23 Tak nějak by to asi řeklo. Na druhou stranu se stane, že se v mimu sem tam nějaká ta křivá přísaha najde, to nepopírám; proto však není hned nutné mluvit špatně o mimu jako takovém. To má být mimo naší diskusi! Vždyť kolik báječných básnických sbírek od skvělých autorů prozkoumali ti nejlepší kritici⁷, a přesto tyto básně odmítáme jako brak jen proto, aby se nedostaly k mladým, takže o nich raději nakonec tvrdíme, že nejsou dobře napsané.
- 24 Nuže, abychom vyřešili zločin křivé přísahy: který zamilovaný by s lehkostí neporušil slib daný z lásky, když z lásky dané sliby uší bohů neslyší⁸ či jak jiný básník říká: *netřeba se bohů bát, přísahal-lis křivě láskou zmámený*.⁹
- 25 Nikdo však není takový odpůrce literárního umění, aby kvůli tomu vyškrtl hodiny literatury z výuky, ani takový odpůrce umoru, aby kvůli několika málo zertovným hrám, v nichž se objevuje křivá přísaha, chtěl hned herectví úplně zakázat.
- 26 Kdyby mi bylo dostatečně umožněno podrobit přísnému zkoumání následující výrazy, nezdráhal bych se říci, že snad ani není vůbec možné, aby se při hraní jednalo o skutečnou křivou při-

z toho
metru?

sahu. Herci přece ve svých slovech a pohybech ztvárňují jednání někoho jiného, hrají svou roli. Herec může hrát lékaře, řečníka, milence, pána či otroka, může hrát všechno, tím se ale se svou postavou neztotožňuje, když však herec falešně přísahá, prožívá stejné emoce jako každý jiný, kdo tak jedná. Přesně řečeno, herec ani nemůže křivě přísahat, popřel by tím vlastní práci.

27 Tím je vše řečeno a nesmí na to konto zaznít žádná urážka; zde totiž nejde o nic menšího než o realitu, nikoli o hraní. A kdyby snad někdo nechtěl dodržovat zákon svého umění, ztratil kontrolu nad svými slovy, pošpinil by se křivou přísahou nebo dokonce nechal svůj jazyk sprostě nadávat, toho vyloučím z kruhu herců.

28 Tak co, ještě pořád máš důvod k pomluvám? Kdyby byla doopravdy ta věc sama o sobě tak děsivá, nikdo od divadla by nebyl ušetřen jejího zla a nikdo z umělců a vzdělanců, kteří se divadlem zabývají, by už neexistoval. Viděls někdy, že by se dobrý muž staral o něco od přírody špatného, jako je svatokrádež, zrada, nevěra a vše, čemu zákony brání příslušnými tresty?

29 Ovšem teď jsi slyšel slovo nevěra a jistě mi už nedovolíš pokračovat v obhajobě, protože jsi našel příležitost k další žalobě. Řekneš, že přece žádná z her není prostá této zápletky, takže divák obzvláště mladý bude po zhlédnutí díla stížen zhoubnou láskou, neboť se mu z toho zakalí rozum.

30 Když však vidíte na divadle nevěru, dráží přítomní, pak taky vidíte proces před královským soudem, a že manžel nevěrné ženy žaluje spolu s ní jejího opovážlivého milence, a rozhodně vám neujde, že soudce hrozí oběma trestem. Protože jde ale jen o hru, všechno končí zpěvem a smíchem; neboť je vše určeno k radosti a ulehčení.

31 Mám za to, že se Dionýsovi, bohu, který má rád smích, zželelo našeho živobytí. Všude mají lidé nějaké starosti: někteří nemají děti, jiní trpí smutkem po rodičích, ztrátou sourozenců, další zase touží po dokonalé ženě, na spoustu lidí doléhá teska po penězích nebo je trápí nečestnost. Říkám si, že tohle všechno muselo Dionýsa rozlítostnit, a lidem proto věnoval herectví, aby tak povzbudil skleslá srdce a dodal jim žár.

32 A tak se jej sluha ptal slovy básníka: "Mám říci, pane, něco vtipného, jak je zvykem sluhů ve fraškách, co rozesměje vždycky diváky?" [Dionýsos na to:] "Co chceš, proboha."¹⁰ Bůh je milý a hodný k lidem, protože dovolí cokoli a kdykoli obrátit v smích.

33 Navíc, protože si myslíš, že celé divadlo je jen o nevěře a svádí k odporným choutkám, žádám tě, aby sis povšíml také toho, že podle všeho v žádné hře nezůstala nevěra bez potrestání, takže tím vlastně vede diváka k slušnému chování; špatnost je zde odsouzena a důstojnosti učiněno zadost.

34 Nuže, nikdo se neschová, kdo škodí jinému v manželství; božská Spravedlnost je ztvárňována jako bdělý strážce čistého svazku, takže smělý milenec je jí odhalen a pokaždé předán muži nevěrné ženy.

35 Ale ty jsi podle všeho odešel z divadla, sotva dopadli vínka, a nečekal na konec hry, tím pádem ho i vědomě či naschvál mlčky velkoryse přešel v hlubokém přesvědčení, že inscenace nevěry kazí charakter člověka.

36 Kolik příběhů o cizoložství si nárokuje mladým lidem představit, co myslíš? O Heleně, kterou si vzal za ženu bratr vládce Achaiů, o Klytaimnestře, již si vzal král Hellady, o Pasifae, již dalo život Slunce-Helios a kterou si odvedl k sobě do domu Minos a býk s ní souložil.

37 A proč ti vypočítávat jen ženy? Tereus zneuctil sestru své ženy a znásilněn dívka pak vytrhl jazyk. Oidipus spával se svou matkou a byl bratrem těm, kterým byl i otcem.

38 Ačkoli výřečný Archilochos nenechal absolutně nic bez komentáře, přece nejhrubší výrazy vždy obcházel. To jsou tedy ona díla a to je tedy herectví.

39 Budiž, a kam bychom měli zařadit homérské mýty, kde se setkáváme s líčením choulostivých scén božských nevěr: Ares zašpinil Hefaistovu postel a taky v ní padl do nastražené pasti.

40 A to pak chlapce připravujeme k prezentaci homérských příběhů, děláme z toho událost, takže kdo pořádně Homéra neumí, dostane výprask. Na druhou stranu dětem, chlapcům i dospělým mužům budeme mimos zakazovat?

41 Tento věk mládí je to nejhroší období, hlavně chlapce lehce svádí k sexuálním choutkám. Avšak i když se jedná o díla pokleslá, stále víme, že to jsou jen hry.

42 Nicméně oči působí účinněji než uši. Diváci sotva odejdou z divadla, po chvíli vše zapomenou, jenomže interpretované dílo bylo složeno v metru, mělo rytmus, což se snadno vryje do paměti.

43 Je proto nutné přepsat všechna poetická díla, najdou-li se mezi nimi taková, která jsou svým charakterem škodlivá? Ale ty si nemyslíš, že by se takto jednoduše prostřednictvím mimu, dramatu či nějakého vyprávění nechala chytrá hlava svést k prostituci.

44 Jsem si jistý, že jsi už slyšel o [olyntském] herci Satyrovi, a vůbec by ses nemýlil, kdybys i attické herce nazýval komiky, protože když Filip [Makedonský] dobyl Olynthos, zavedl festival Olympia a zval na něj všechny umělce, z nichž těm nejlepším dával zvláštní cenu. Mezi hosty byl i náš Satyros, jestli však byl i mezi laureáty, o tom mě Demosthenes nepoučil.

45 Když se tedy Filip zeptal všech na přání, aby jim je mohl vyplnit, pouze Satyros si ničeho ne žádal, jen mu řekl: "Rozhodně nemohu říct, že bys nebyl velkorysý - tvá štedrost je hodna krále a olympijských oslav -, bojím se však, že si nevyberu."

46 To vydráždilo Filipa, řekl, co ho napadlo, způsobil škodu.

47 Nemohl totiž zapomenout po smrti, měl a dou za ně mu nem, protože

48 Celá ta oslava na v obdivu k Satytil. To jen doklad moudrý a důstoj

49 Nicméně komik dramata, která Aristeides, kte mravním hnoji nikdo neobvin dali líbit jeho

50 Z toho vyplývá, ní v nich pro v však víš z vlas

51 V našem městě určeno jen pro dívkám. Nejen tev, ba, pro bo tým a vlivným manžel bránit by věril, že di

52 Jestliže bys chtěl divadla na tat zavřené doma livost, poslyš Velmi důležit držet zavřeno Její zrak totiž zbožňuje tajn žena rozrušen a je u všeho

To jsou slova vá rady ženat

53 Někteří herci s zvaní do vyh nikdy nevidě né, aby herec něn, ale divá

54 Dále si myslím že většina he přípustné, ab

- 34 Nuže, nikdo se neschová, kdo škodí jinému v manželství; božská Spravedlnost je ztvárňována jako bdělý strážce čistého svazku, takže smělý mileneček je jí odhalen a pokaždé předán muži nevěrné ženy.
- 35 Ale ty jsi podle všeho odešel z divadla, sotva dopadli vlníka, a nečekal na konec hry, tím pádem ho i vědomě či naschvál mělky velkoryse přešel v hlubokém přesvědčení, že inscenace nevěry kazí charakter člověka.
- 36 Kolik příběhů o cizoložství si nárokuje mladým lidem představit, co myslíš? O Heleně, kterou si vzal za ženu bratr vládce Achaiů, o Klytaimnestře, již si vzal král Hellady, o Pasifae, již dalo život Slunce-Helios a kterou si odvedl k sobě do domu Minos a býk s ní souložil.
- 37 A proč ti vypočítávat jen ženy? Tereus zneuctil sestru své ženy a znásilněné dívky pak vytrhl jazyk. Oidipus spával se svou matkou a byl bratrem těm, kterým byl i otcem.
- 38 Ačkoli výřečný Archilochos nenechal absolutně nic bez komentáře, přece nejhrubší výrazy vždy obcházel. To jsou tedy ona díla a to je tedy herectví.
- 39 Budiž, a kam bychom měli zařadit homérské mýty, kde se setkáváme s líčením choulostivých scén božských nevěr: Ares zaplnil Hefaistovu postel a taky v ní padl do nastražené pasti.
- 40 A to pak chlapce připravujeme k prezentaci homérských příběhů, děláme z toho událost, takže kdo pořádně Homéra neumí, dostane výprask. Na druhou stranu dětem, chlapcům i dospělým mužům budeme mimos zakazovat?
- 41 Tento věk mládí je to nejhorší období, hlavně chlapce lehce svádí k sexuálnímu choutkám. Avšak i když se jedná o díla pokleslá, stále víme, že to jsou jen hry.
- 42 Nicméně oči působí účinněji než uši. Diváci sotva odejdou z divadla, po chvíli vše zapomenou, jenomže interpretované dílo bylo složeno v metru, mělo rytmus, což se snadno vryje do paměti.
- 43 Je proto nutné přepsat všechna poetická díla, najdou-li se mezi nimi taková, která jsou svým charakterem škodlivá? Ale ty si nemyslíš, že by se takto jednoduše prostřednictvím mimu, dramatu či nějakého vyprávění nechala chytrá hlava svést k prostituci.
- 44 Jsem si jistý, že jsi už slyšel o [olyntském] herci Satyroví, a vůbec by ses nemýlil, kdybys i attické herce nazýval komiky, protože když Filip [Makedonský] dobyl Olynthos, zavedl festival Olympia a zval na něj všechny umělce, z nichž těm nejlepším dával zvláštní cenu. Mezi hosty byl i náš Satyros, jestli však byl i mezi laureáty, o tom mě Demosthenes nepoučil.
- 45 Když se tedy Filip zeptal všech na přání, aby jim je mohl vyplnit, pouze Satyros si ničeho nezádal, jen mu řekl: "Rozhodně nemohu říci, že bys nebyl velkorysý - tvá štědrost je hodná krále a olympijských oslav -, bojím se však, že si nevyberu."

- 46 To vydráždilo Filipovu ctižádostivost tak, že vybídl Satyra, aby řekl, co ho napadne, že mu to dá. Tak si řekl o něco, co mu pak způsobilo škodu.
- 47 Nemohl totiž zapomenout na přítele Apollofana, který byl sice už po smrti, měl ale dcery - a ty zase držel Filip v zajetí -, náhradou za ně mu musel slíbit, že když si je odvede, vybaví je věnem, protože už dosáhly věku na vdávání.
- 48 Celá ta oslava nakonec dopadla báječně, Filip splnil to, co slíbil: v obdivu k Satyroví, ale i polichocen potleskem dívky propustil. To jen dokládá, že je možné být komikem, avšak být přitom moudrý a důstojný.
- 49 Nicméně komik Satyros mi také připomněl Sofoklova satyrská dramata, která prý inscenoval tak náruživě nemravně, že Aristides, který nadává na filozofy a říká, že žijí v úplném mravním hnoji, jim pak nadával i do satyrů. Jenomže Sofokla nikdo neobvinil, že z diváků udělal nezřízená čuňata, když si dali líbit jeho satyrské hry.
- 50 Z toho vyplývá, že jsou mimy pro diváka nejen neškodné, ba není v nich pro vnímavého člověka ani stopy něčeho škodlivého, však víš z vlastní zkušenosti.
- 51 V našem městě jsou často pořádány slavnosti a divadlo, které je určeno jen pro muže, je tu noc přístupné i ženám a počestným dívkám. Nejen ženštinám z ulice, ale také ženám středních vrstev, ba, pro boha nejvyššího, i ženám z vysokých vrstev bohatým a vlivným! Tu-žoe nemůže ani dcerce ani manželce otec či manžel bránit. Kdo by je však mohl nechat jít do divadla, kdyby věřil, že divadelní podívaná kazí charakter?
- 52 Jestliže bys chtěl vinit muže, kteří nechávají své ženy chodit do divadla na tato představení v zarytém přesvědčení, že musí být zavřené doma, že jen domov je nejlépe ohlíká a dá jim zdrženlivost, poslyš slova tragika, jež tě přesvědčí o opaku: *Velmi důležitá věc pro moudrého muže: nesmí nikdy svou ženu držet zavřenou doma. Její zrak totiž zbožňuje sledovat slasti za branami domu, sluch zbožňuje tajnosti; žena rozrušena nesčetnými událostmi tohoto typu sleduje vše a je u všeho přítomna, krmí oči a na zlé už jí nezbyvá.*¹¹ To jsou slova muže nenáviditelná vůči ženám a moudrá, který dává rady ženatým.
- 53 Někteří herci se sami chovají natolik nenuceně, že jsou zhusta zváni do vyhlášených rodin; chovají se tam vzorně a nikdo je nikdy neviděl, že by dělali něco nepřístojného. Jak je tedy možné, aby herec, který hraje, nebyl svým jednáním špatně ovlivněn, ale divák ano?
- 54 Dále si myslím, že i něco jiného nemálo přispívá k obhajobě, a to, že většina herců je ženatých, řádně vychovávají své děti; je nepřipustné, aby kdokoli cizoložil se ženami herců, a jestliže to

někdo udělá, bude souzen ne jinak než je běžné v ostatních případech. Jistě nebude při procesu soudím říkat: "Vážení soudci, to on mě k tomu přiměl, to on sám naučil svou ženu, aby se nezdráhala, že nevěra není nic špatného."

- 55 Takto se jistě hájit nebude; vyslechne si totiž slova žalobce: "Člověče, já nedopustím, aby někdo předstíral na scéně, že souloží s mou ženou, jsem velmi pohoršen a žádám tě, abys poslal pro otroka. A ať někdo donese nůž! Sluha vyplní rozkaz. Pak vezmu rozum do hrsti, uvědomím si strašlivé následky sebevraždy z donucení a oba je dám k soudu."
- 56 Odkud se bere právo mluvit o něčem špatně? Přece kdyby to patřilo ke ctnostem, jistě by se taková věc nenechala ve Spartě bez povšimnutí - však je známo, že spartští muži dbali na to, aby nedělali nic špatného a aby jejich chování a vzezření bylo dokonalé, snad je to zajímalo víc než zmužilost v boji. Ani v královské Konstantinopoli by špatností nikdo nevěnoval pozornost.
- 57 Pověst, která dokládá, že tolik herců jsou spořádání lidé, ač jsou své pověsti ještě vzdáleni, volá je k sobě a přitahuje. Jasným příkladem jsou dva bratři,¹² krajané z našeho města, není to dlouho, co zemřeli.
- 58 Díky nim se dostalo našemu městu, které je vyslalo do Konstantinopole, vysokého uznání a samotný Cařihrad z nich má teď profit. Jedno město tedy díky nim získalo nemalou slávu a druhé je přijalo jako nemalý dar. Přirozeně, vždyť ani král si nenechá už jedině představení. Uprostřed zimy, kdy se slaví tradiční římská slavnost - konec starého a příchod nového roku, tehdy podle zákona musí král stolovat spolu s dalšími představiteli města, jsou mimy hrány na této slavnosti, aby tak hostinu ještě víc zpříjemnily.
- 59 Pročež se vše odbývá v královském paláci, před veškerým královským osazenstvem s nejvyšším představitelem v čele a den, dva nebo tři dny jim nestačí na tu podívanou, a i když bys všechny dny znásobil, stále bys ještě jeden musel přidat. Za to se jim pak král odvděčí královskou odměnou a přízní.
- 60 Demosthenes prý obvinil Filipa taky proto, že *herce miluje, že se s nimi baví a obklopuje se jejich společností*.¹³ Poněvadž kromě důležitých věcí se věnoval i zábavě, musel pak čelit spoustě útoků. Vždyť učitel samotného Demosthena je mi svědkem; vedl svého svěřence Hipponika k zábavě v čase pro zábavu určeném, jinak se věnovali vážným věcem.
- 61 Nevyčítá se mu, že se účastní divadelních představení, ale že *herce miluje a obklopuje se jejich společností*, takže vlastně neviní samotné představení, nýbrž to, že Filip neustále tráví celý den s herci. Taková velká láska k hercům není dobrá, ani není dobré s nimi trávit tolik času, zároveň však není třeba herce tolik nenávidět, ani divadlo zakazovat; to první je příliš rovnostářské, to druhé je zatrpklost.

- 62 ...ním padem, když bych měl postavu vedle řečníka, rozhodně bych se o mnoho víc držel pravdy jednak proto, že se Demosthenes tehdy podle všeho snažil povzbudit skleslý lid, a pak, že Filipa Makedonského nenáviděl, a proto štal proti všem z jeho družiny. Protože ho však vidí správně, stává se Filip, jehož kauzu mi předhazuješ, vrcholnou součástí mé řeči.
- 63 Lidé, kteří tráví celý život v horizontální poloze, kteří dávají na jevo svou lenost a nestydatost a o dobrou pověst se pramálo starají, dokládají vlastním příkladem, že vše, co se týká herců, je hanba a špína, protože kdo je od přírody jako oni, rád tráví čas s lidmi stejného ražení.
- 64 Nicméně Filip si zvolil slávu namísto pohodlného života, to nám dokládá především jeho největší protivník, a vše, co si osud vyžádal na jeho těle, byl ochoten dát, takže po zbytek života dokázal i v úctě vládnout. Jak by mohli tedy být herci něco špinavého, když s nimi trávil čas Filip Makedonský, člověk, jenž pro čest a slávu obětoval kus svého vlastního těla, než aby žil v klidu a bezpečí, ale bez slávy?
- 65 Díky němu můžeme tedy pochopit dvě věci: jednak, že je nutné s láskou pečovat o dobrou pověst, to si vytknout jako hlavní cíl, a být se a namáhat, abychom ji získali. Za druhé, že je potřeba umět odpočívat právě při mimu. Lze tam totiž příjemným způsobem získat vytříbené chování a zároveň uznale závidět dobré vtipy a schopnost vytvořit výtečnou náladu.
- 66 Když byly z Athén vysláni k Filipovi míroví vyjednaváci, vrátili se zpět nadšení nejen jeho úžasnými vladařskými schopnostmi, ale divili se, kolik toho dokáže vypít. Jeden z nich jim řekl, že už toho vzhledem k vysokému věku sice hodně zažil, avšak ještě nikdy neviděl takového rozkošného a roztomilého člověka jako je Filip.
- 67 Podle všeho rád pracoval a užíval života až do extrému. Byl okouzující osobností, která však ledacos získala i sledováním mimů. Byl ctižádostivý a vydobyl si slavnou pověst a dobyt tím slávu i hercům. Na tom všem se Filip podepsal.
- 68 Nuže, jestli dovolíte, necháme Filipa a Makedonii být - věnovali jsme jim již mnoho pozornosti - a přejdeme k Římu:
- 69 Pět říší si lidé budou připomínat - kéž by jen těchto pět -, z nichž se ta stávající zdá být nejlepší a největší, nadto se nejvíc zajímá o herce, a nebylo by tomu tak, kdyby divadlo bylo špatné.
- 70 Římské zákony jsou natolik přísné, že to, co bylo kdysi zákonem považováno za drobný přestupek, nyní římské zákony postihují velmi tvrdě. Kupříkladu ženě, která šla s jiným, attické zákony zakazují nosit zlaté ozdoby a vylučují ji z veřejných obětí slavností, kdežto římské zákony ji odsuzují k smrti.
- 71 A tak čím větší trest za cizoložství, tím více opatrnosti a prozíravosti bude žena mít a svůj čin si závčas rozmyslí. Je nade vše jasné, že kdyby měly mít nevěrné scény na divadle za následek
- těžké ublížení na těle - opět se vracím k tématu -, jistě by se k tomu římsší zákonodárci už byli vyjádřili.
- 72 Ti však za ztvárněním nevěry na jevišti nevidí nic nezákonného, jen ty si myslíš, že to lidi pouhým sledováním k nevěře svádí. Mimy však nemají takovou moc, aby se mohli měřit s přirozeným lidským pudem.
- 73 Svádějí nás snad postavy z Menandrových her [jako kupříkladu] Moschion ke znásilňování panen? Podle tohoto vzoru by nás Chairestratos učil milovat komediantky,¹⁴ Knemon by z nás dělал hulváty a Smikrines, který se bál, že mu vycházející kouř z komína odnese něco z domu, z nás udělá lakomce?
- 74 Jsem si jist, že tohle by nikdo, kdo má rozum, neřekl. Přestože patří lidská nenávisť, poměr s komediantkou a skrblictví k nejhorším lidským vlastnostem, nejsou nijak stíhány, zato pro cizoložství jsou určeny tresty nejtěžší. Nejspíš výše zmíněné vlastnosti nedokážou vyvolat žárlivost jako právě nevěra, která je jako jediná stíhána nejvyšším trestem.
- 75 Kéž by jim, prý, stačila inscenace nevěry a neinscenovali by o mnoho horší záležitost, prostituci!
- 76 Koho ale hraní kazí, řekni? Toho, kdo se na jevišti za děvku převlékne, nebo toho, kdo to sleduje? Myslíš, že hraní z herce nebo z diváka dělá zženštilého prostituta? Ty říkáš, že oba, já zase, že ani jednoho.
- 77 Duše člověka se přece nezmění pouhým ženským převlekem, ani když dotyčný tomu přizpůsobí svou řeč. Také se z něj nestane statečný muž, když na sebe nastrojí lví kůži, jak o tom svědčí Aristofanův Xanthias, ani zbabělý, když se převleče do ženských šatů jako třeba Achilles; když já odložím svůj řečnický oblek a dám na sebe vojenskou uniformu, také se ze mě nestane válečník.
- 78 Nemusím však uvádět za příklad sebe sama. Občas herci hrají vojenské role: jeden trojského válečníka, jiný zase Myrmidona; oba však zůstávají tím, čím jsou, nenabývají žádnou mimořádnou fyzickou zdatnost.
- 79 Pozoruji, že začínáš pomalíčku souhlasit; očividně však nejsi zcela přesvědčen, proto si vyslechněš ještě další řeč, lepší než byla ta dosavadní.
- 80 Když si bude nějaký herec zároveň vydělávat prostitucí a na jevišti ztvárňovat svou nemocnou touhu, u diváků to nevzbudí ani smích, ani obdiv. Proto je v hercově zájmu, aby krotil svou vášně, a dosáhl tak smíchu a potlesku.
- 81 Jestli chceš tvrdit, že ztvárnění umělé postavy obelže postavu skutečnou a vloudí se herci do duše tak, že s ní splyne, budeš mít pravdu, ale jen tehdy, když se někdo bude cvičit pouze v jedné jediné roli a veškerý svůj úsudek bude mít založen pouze na ní; jsou ale herci, kteří jdou z role do role, hrají různé postavy, dokonce postavy ze současnosti a nestávají se vlivem

- bezcharakterních postav horšími toho váženého.
- 82 Nesnaž se mimos ničit, pakliže které diváky sice nutí jít domů, lidi a z tváře jim můžeš vyčíst představení.
- 83 Vlastní zkušenost stojí za herci a římské zákony vyzbrojené svým attická komedie nijak Athénany la, stačí, když si připomeneme k co mu život přinesl - neboť po kdo prodával své tělo, ztrácel č si veřejnost na základě komedie stém životě odvážit věci, které řád, zákon stíhá ty, kteří své mlá komickou divadelní látkou.
- 84 Proto také nechávají rodiče své h my a přednášet komické kusy, j mužství a nezačnou se chovat z mos o promiskuitě nebo že slyše něco podobného. Také ve škole aby chlapce učil jen ta "jiná" d nemluví.
- 85 Rozumní rodiče přece po učiteli dítě učilo věci chápat v celkové To se týká i názorů na samotné hry stavějí na tomto tématu, na h motné vychovatele, jimž rodiče s nevadí, že jim dovolí sledovat vš ho v rodičích nevzbuzuje sebern
- 86 Už jsem toho řekl hodně, avšak to že těm, co chodí za peníze, říká - téměř denně je vídáme a slychá nás nikdy nenapadlo, že by nám prostituce nakažlivá nemoc, nem napodobuje.
- 87 A protože si perfektně pamatují Is mne, a budeš-li chtít, zapamatuj hož s poctivostí nelze činit, věz,
- 88 Byla-li tato charakteristika a slova mimy vůbec hájit, ba co víc, styl loval. Hereckým povoláním je vš rolí: jednou je to důstojná posta A právě tu hranou špinu lidí shle celá věc předána soudci k přešet k zakázání? Jediné, co bys snad n že nehrají lépe.

- těžké ublížení na těle - opět se vracím k tématu -, jistě by se k tomu římský zákonodárci už byli vyjádřili.
- 72 Ti však za ztvárněním nevěry na jevišti nevidí nic nezákonného, jen ty si myslíš, že to lidi pouhým sledováním k nevěře svádí. Mimy však nemají takovou moc, aby se mohli měřit s přirozeným lidským pudem.
- 73 Svádějí nás snad postavy z Menandrových her [jako kupříkladu] Moschion ke znásilňování panen? Podle tohoto vzoru by nás Chairestratos učil milovat komediantky.¹⁴ Knemon by z nás dělal hulváty a Smikrines, který se bál, že mu vycházející kouř z komína odnese něco z domu, z nás udělá lakomce?
- 74 Jsem si jist, že tohle by nikdo, kdo má rozum, neřekl. Přestože patří lidská nenávist, poměr s komediantkou a skrblictví k nejhorším lidským vlastnostem, nejsou nijak stíhány, zato pro cizoložství jsou určeny tresty nejtěžší. Nejspíš výše zmíněné vlastnosti nedokážou vyvolat žárlivost jako právě nevěra, která je jako jediná stíhána nejvyšším trestem.
- 75 Kéž by jim, prý, stačila inscenace nevěry a neinscenovali by o mnoho horší záležitost, prostituci!
- 76 Koho ale hraní kazí, řekni? Toho, kdo se na jevišti za děvku převlékne, nebo toho, kdo to sleduje? Myslíš, že hraní z herce nebo z diváka dělá zženštilého prostituta? Ty říkáš, že oba, já zase, že ani jednoho.
- 77 Duše člověka se přece nezmění pouhým ženským převlekem, ani když dotyčný tomu přizpůsobí svou řeč. Také se z něj nestane statečný muž, když na sebe nastrojí lví kůži, jak o tom svědčí Aristofanův Xanthias, ani zbabělý, když se převleče do ženských šatů jako třeba Achilles; když já odložím svůj řečnický oblek a dám na sebe vojenskou uniformu, také se ze mě nestane válečník.
- 78 Nemusím však uvádět za příklad sebe sama. Občas herci hrají vojenské role: jeden trojského válečníka, jiný zase Myrmidona; oba však zůstávají tím, čím jsou, nenabývají žádnou mimořádnou fyzickou zdatnost.
- 79 Pozoruji, že začínáš pomaličku souhlasit; očividně však nejsi zcela přesvědčen, proto si vyslechněš ještě další řeč, lepší než byla ta dosavadní.
- 80 Když si bude nějaký herec zároveň vydělávat prostitucí a na jevišti ztvárňovat svou nemocnou touhu, u diváků to nevzbudí ani smích, ani obdiv. Proto je v hercově zájmu, aby krotil svou vášně, a dosáhl tak smíchu a potlesku.
- 81 Jestli chceš tvrdit, že ztvárnění umělé postavy obelže postavu skutečnou a vloudí se herci do duše tak, že s ní splyne, budeš mít pravdu, ale jen tehdy, když se někdo bude cvičit pouze v jedné jediné roli a veškerý svůj úsudek bude mít založen pouze na ní; jsou ale herci, kteří jdou z role do role, hrají různé postavy, dokonce postavy ze současnosti a nestávají se vlivem

- bezcharakterních postav horšími lidmi, ani lepšími, hrají-li někoho váženého.
- 82 Nesnaž se mimos ničit, pakliže nemá špatný vliv na aktéra, některé diváky sice nutí jít domů, jiní však vyrazí do města mezi lidi a z tváře jim můžeš vyčíst ještě kousek radosti z prožitého představení.
- 83 Vlastní zkušenost stojí za herci a proti tobě, za diváky zase stojí římské zákony vyzbrojené svými paragrafy. Vždyť podle všeho attická komedie nijak Athénany ve správných názorech nekazila, stačí, když si připomeneme komedii s Kleisthenem, se vším, co mu život přinesl - neboť podle athénskému zákona každý, kdo prodával své tělo, ztrácel čest, tudíž bylo nepřipustné, aby si veřejnost na základě komedie myslela, že se je možné v prostém životě odvážit věcí, které viděli na jevišti. A to platí pořád, zákon stíhá ty, kteří své mladší prodávají; stávají se zkrátka komickou divadelní látkou.
- 84 Proto také nechávají rodiče své hochy beze strachu sledovat mimy a přednášet komické kusy, je totiž jasné, že nepřijdou o své mužství a nezačnou se chovat zženštilě jen proto, že viděli mimos o promiskuitě nebo že slyšeli v Aristofanových komediích něco podobného. Také ve škole otec po učiteli nikdy nežádá, aby chlapce učil jen ta "jiná" dramata, kde se o "těch věcech" nemluví.
- 85 Rozumní rodiče přece po učiteli žádají prozíravost, tedy aby se dítě učilo věci chápat v celkové kráse než jen čistě lexikálně. To se týká i názorů na samotné autory komických děl, jež své hry stavějí na tomto tématu, na herce, kteří to pak hrají, i na samotné vychovatele, jimž rodiče své chlapce svěřují a vůbec jim nevadí, že jim dovoluji sledovat všechny scény v mimu. Nic z toho v rodičích nevzbuzuje sebemenší podezření.
- 86 Už jsem toho řekl hodně, avšak to nejhlavnější ještě ne: totiž to, že těm, co chodí za peníze, říkáme...¹⁵ tělo mají hříchem vyžilé - téměř denně je vidíme a slyšíme hrát na večírcích, a přesto nás nikdy nenapadlo, že by nám to mohlo škodit. Jestliže není prostitute nakažlivá nemoc, nemůže škodit, ani když ji někdo napodobuje.
- 87 A protože si perfektně pamatuji Isokratova slova, přijmi je ode mne, a budeš-li chtít, zapamatuj si Isokratovo doporučení: *Čehož s poctivostí nelze činiti, věz, že také hanba o tom mluví.*¹⁶
- 88 Byla-li tato charakteristika a slova míněna vážně, stydl bych se mimy vůbec hájit, ba co víc, stydl bych se, kdybych je nezáloval. Hereckým povoláním je však hraní a to obnáší dvojí druh rolí: jednou je to důstojná postava, podruhé ztělesněná špina. A právě tu hranou špinu lidé shledávají mimo zákon, načež je celá věc předána soudci k přešetření. Co ale na mimech vidíš k zakázání? Jediné, co bys snad mohl říct je, že je žaluješ za to, že nehrají lépe.

- 89 Jak tedy měli dotvrdit své jméno, kterým se hlásí k ztvárnění života, když by hráli jen něco a další věci ze života přehlíželi? To je jako bys žaloval kuchaře, že nevaří jen lahůdky ale také dietní jídla, která vařit musí, protože jsou prospěšná zdraví.
- 90 Není však zapotřebí vinit ani kuchaře ani herce; neboť jim tak velí jejich profese. Místo nich učiň zodpovědnými ty, kteří o tom rozhodují, a ty, kteří nedělají dobrou užitečnou práci a nedávají tak příležitost díla řádně zpracovat.
- 91 Tak jak tento případ zkoumáme ze všech možných úhlů, neshledáváme v něm žádný důvod k žalobě, neboť máme za to, že vyvolání smíchu snad pro tebe není žádným argumentem.
- 92 O Lykurgovi ze Sparty, o muži rozvážném, jenž nedělal nic bez důkladného promyšlení, prý Apollon řekl: "Nejsem si jist, zda větším bohu, či člověku, spíš bych věřil, že bohu." Tak tedy tento muž z Lakonie, který měl podle Pythijského věštce rozumu více, než bylo u lidí normální, netušil, že pohorší své spartské spoluobčany, když nechá osadit město sochou boha Smíchu. Nicméně jeho nápad byl výborný, hodný Apollonových slov.
- 93 Člověk má totiž s bohy na rozdíl od němých tváří společné dvě věci: řeč a smích. Každý ví, že smích je pro bohy něco přirozeného, vzpomeňme si na Homérovy verše: *Bouřný smích v tom vybuchl z úst všem blaženým bohům*¹⁷ nebo na *rozesmátou Afroditu*.¹⁸ Jen namátkou, jak je patrné. Smál se i Eros, když zasáhl šípem Medeu.¹⁹
- 94 Jak může být tedy stíháno dílo, které je společné člověku i bohu, zato však vzdálené němým zvířatům? Proto také naše intelektuální honore neváhá a příležitostně představení navštěvuje.
- 95 Ty, co tak jednáš, není snad zapotřebí zvlášť připomínat: vezměme si Cezarii, město všude zdobené přírodou, krásné, kde kultura vzkvétá, bohaté a se všemi výsadami, které jen metropole skýtá. Její obyvatelé, jedni na vlastní oči, jiní z vyprávění - lidé, kteří žijí trochu mimo město, vím, že mi rozumíte, čistě místně -, se každoročně zúčastňují svátku spolu s představenstvím každého okrsku. Je to rozkošná a naprosto úchvatná oslava, protože do města přijede divadlo, dorazí i řečnická honore, která tam hraje mimos. Bezúhonní řečníci přece nejsou lidé, kterým by chyběl dobrý vkus pro jazyk svých kolegů z jeviště.
- 96 Takže pokud by tahle záležitost měla být ponižujícím momentem, dělali by to před vladařovými očima, spoluobčany a cizími hosty? Nikdo by se neodvážil sotva o tom promluvit, i kdyby se sebevíc rád přel.
- 97 Uznávám, že jsou lidé, kterým se roznítí představitost i bez divadla, stačí málo. Kvůli nestydatým divákům však nebudeme rušit slušné lidi a nepřestaneme respektovat chvilku pro uvolnění. Stejně tak nesmíme zakazovat závody na hipodromu jen kvůli tomu, že většina závodů končí nadáváním mezi oběma stranami rozvášněných fanoušků v průběhu závodu či na konci poraženým.

- 98 Kdyby se na příslušných stadionech stalo, že by byl zápas dlouho nerozhodně, kdo by mohl spočítat, kolik křivých přísah z obou stran zaznělo při zápase, kde nebylo dlouho jasné, která strana má naději na vítězství, a domácí fanoušci i hosté se sázeli, kdo vyhraje?
- 99 A kdyby se o to někdo v průběhu dobře vedeného závodu pokusil, znamenalo by to, že nemá všech pět pohromadě, avšak ještě by to nedokládalo jeho úplnou pomatenost: protože už v předvečer závodu si všichni bez výjimky navzájem lživě přísahají, vyhrožují si, chuť soupeřit jim nedovolí, aby si uvědomili, že někdo z nich lže, vlastně, abych byl přesnější, obě strany, poněvadž se ve svých odhadech u ostatních zápasů už kolikrát netrefily.
- 100 Zrušíme tak podívanou, již Athéňané zasvětili Apollonovi po očistění Delu? Není ale správné, aby lidé, kteří mají cíl podstaty věcí, do nich vnášeli hanbu. Hodně lidí se žení, protože mají rádi děti, ale hodně lidí taky kvůli sexu. Svátky věnované bohům někteří drží z úcty, pro druhé to je záminka k hýření. Tím se stává, že nejdůležitější svátky a obřady bývají některými zneužívány a obnašejí tedy i to, co by neměly. Nevydáme proto zákon, který bude zakazovat sňatek a slavnosti, neboť kvůli potírání špatných věcí nesmí trpět věc dobrá.
- 101 Je to jako se zdravím. Víc než kdokoli jiný se o ně stará a pečuje ten, kdo trpěl nemocemi. To ze strádání vychází oduševnělá mysl a stejně tak se každá radost zdá sladší tomu, kdo si zažil přesný opak.
- 102 Jednou nějaký člověk onemocněl nezvyklou chorobou, vystřídal se u něj spousta lékařů a žádný z nich ho nebyl schopen těžkostí zbavit. Nic nepomáhalo, marně užíval léky, různé odvary a držel zvláštní dietu. Kdosi k němu však často vodil do domu baviče, protože chtěl, aby nemocný přišel na jiné myšlenky a odpoutal se od bolesti. A ten mu předváděl roztomilé kousky, až ho uchlácholil. Tím se díky povznesené duši vrátilo nemocnému zdraví. Jak pak někdo může herectví osočovat, když léčí tam, kde veškeré lékařské umění selhalo?
- 103 Proti tomu nemůže být vznesena žádná námitka a já ještě posloužím osobní zkušeností, že to není fér: proč prý jsem nebyl, když mám takové názory, teď nedávno na nočním představení svých rozkošných přátel, kteří hráli při příležitosti veřejných oslav? Nezdálo se ti to dost dobré, říkáte?
- 104 Ne, nechť jsem se ničemu vyhnout, ale respektuji zákon, jenž vzešel z konvencí pro ty, kteří se zabývají výchovou a vzděláváním. Protože jen a právě z konvence je herectví považováno za něco špinavého, a nikoli z vlastní podstaty. Jasným důkazem ti budiž to, co dává našim žákům malou úlevu, ať už je to při veřejných oslavách, nebo když nějaký mladík dopíše svou prvotinu; při takové události je zvykem dát učiteli po jednom zla-

tém a žáku den volna, stejně tak i ostatním jeho spolužákům. A samozřejmě den pak od té doby patřičným jménem oslavovat.

- 105 Má-li chození do divadla přinášet učiteli nepříjemnosti, je jasné, že se tomu snaží vyhnout a tím spíš své žáky nabádá k opatrnosti. Přece když by mělo divadlo otřást rozvahou zkušeného pedagoga, jak by sám mohl dovolit mladistvým a žákům chodit do divadla, vezmeme-li v úvahu, kolika chlapců sloužících Hermovi a múzám se to týká?
- 106 Ale jak už jsem řekl, nebyl to strach, co mě odradilo, zákon mě odradil, jakási místní vyhláška, která vůbec neplatí pro všechny učitele. Kupříkladu v celé Foinikii platí, že když kantor nechodí do divadla, je považován za podivína a protivu. Krom toho, když by zákon platil obecně, ani pak by se herec nestával ničím špatným.
- 107 To bychom museli vyloučit [ze svého života] závody na hipodromu, boj s divokými šelmami v aréně, zpěvy, tance, muziku, prostě všechno, co se jaksi pro učitele nepatří. Takže proto nechodíme do divadla na mimos, a ne že se bojíme jeho špatného vlivu.
- 108 Spousta inscenovaných děl od začátku do konce nevykazuje nic proti mravnosti; mnohem častěji v nich vidáme schopného muže, který přivede k rozumu svou ženu a zažehná tak hned v počátku její choutky po nevěře.
- 109 Také je možné vidět vojáky a slyšet řečníky, potažmo dva herce, z nichž jeden hraje zbrklouna a druhý inteligenta, který si počíná velmi zkušeně, takže se vojákové všichni smějí a inteligent sklízí potlesk. V tu chvíli si divák bere ponaučení, že je třeba milovat vzdělání, aby člověk získal úctu, a nevzdělanost potlačovat, aby nebyl terčem posměchu.
- 110 Kdo však by se snažil vyjmenovat všechny postavy, co se hrají: pán, služebnictvo, řezník, zelinář, kuchař, hostitel, hosté, notář, žvatlavé mimino, zamilovaný mladík, našťavaný mladík a další, co se snaží zmírnit zlost toho našťavaného.
- 111 Proč jsi všechno nechal stranou a zaměřil se jen na jeden druh mimu? Že by ses nám chodil dívat jen na pornografické kusy? A co, taky zastáváš názor, že se pod vlivem představení z diváka stává zženštilá coura? To si pak taky musíš myslet, že si divák něco odnese i z charakterních postav, nebo ne? Buď jak buď, jde o chorobné počínání, které překročilo hranice přirozenosti, jsou však také věci v souladu s přirozenými normami a příroda nám je káže závidět a provádět.
- 112 Chceš skutečně přesně zjistit, jaký máš ze zábavy užitek? Vezmi si dvě věci, které pro člověka znamenají největší utrpení: vztek a smutek. Vztek jako jedna z krajností vyvádí člověka z míry - správně kdysi někdo řekl: vztek je kratičké šílenství -, smutek je příčinou většiny nemocí všeho druhu, jak je známo z tragédie.

- Není v moci žádného člověka, aby se vzteku či smutku snadno vyhnul, každého něco trápí, jiného zas rozčiluje, někdo trpí obojím.
- 113 Nedbá-li už na varování svých blízkých či přátel a chodí na mimy, sledováním představení nabere sil a zjistí zároveň mezi tou obrovskou spoustou lidí, že něco podobného zrovna zažívají i ostatní, a přesto se smějí. A tak, i když se pro něj nenajde vhodná terapie, postupem času spolu s divadlem k němu přijde nakonec i úleva.
- 114 Závody na hipodromu vyvolávají u diváků spíš davové šílenství než příjemné rozpoložení. Spousta měst to již odnesla. Mimy člověka uvolňují, působí nevtíravě, bez zbytečných škod, a hlavně tak, jak se sluší na Dionýsovu oslavu.
- 115 Zde mezi námi není nikdo tak zádumčivý nebo ušlápnutý, aby se neuměl rozveselit, stejně jako neexistuje mezi fanoušky na hipodromu nikdo, kdo by byl tak klidný a bez vášní, že by se nechal vyprovokovat a nekřičel, nepodlehli soutěži a emocím.
- 116 O to víc uznávám ty představitele měst, kteří byli tak prozíraví a zařadili mimos do přestávek mezi jednotlivé koňské závody, aby si fanoušci měli čas odpočinout a zklidnit své vášně, tak, aby se odlehčilo smutku poražených a zmírnily se vzrůstající útoky vítězných fanoušků.
- 117 V průběhu představení se poražení ukonejší a vítězní přestano provokovat posilnění výhrou, a jestliže ne všude a všichni, tak alespoň většina, a i kdyby vítězní fanoušci řvali do jednoho sv provokace, většina ostatních si jich pro zaujetí divadlem nebudou všimnout.
- 118 Divadlo převyšuje jak závody, tak všelijaké komediantské koucky - tím, že nevyvolává v rebelantech vandalismus a eskamotérům, hercům a muzikantům nedává prostor k povýšenosti. Lidé, kteří se nabažili divadelní podívané, se proto jen sot chodí bavit pak do ulic.
- 119 Mimy nejsou v užívání svých možností samoúčelné, ba nemají sloužit i nám občanům. Často dokážou ve vhodnou chvíli dovést mířenou poznámkou osvětit i představenstvo obce.
- 120 Svoboda slova tak zasahuje i nejvyšší vrstvu společnosti. Přátelé lidí ve vedoucích funkcích narážky na úkor vrchnosti přecházejí, i když vidí, že to je pro radní velmi dobré, nemají však odvahu si přisadit, zato herci jsou v tomto ohledu svobodní.
- 121 Dobírají si je bezustání; kdyby je ignorovali, ztratili by užiti. Nicméně našel bys mezi nimi i takové, co mají vůči vtipkovi námitky nebo se drží stranou všech připomínek či málokdy si zanařadávají, nebo se snaží zamluvit to, čeho se předtím s bodně odvážili.
- 122 Přestaň už konečně na ně nadávat, možná si tě dobírají právě a jen v sebeobraně. Svou kritiku mají namířenou proti těm, si ji zasluhují, nikdy není palčivá ani bezúčelná, herci jí používají svůj talent v geniálním sepeřtí šarmantního popíchnutí.

- tém a záku den volna, stejně tak i ostatním jeho spolužákům. A samozřejmě den pak od té doby patřičným jménem oslavovat.
- 105 Má-li chození do divadla přinášet učitelů nepřijemnosti, je jasné, že se tomu snaží vyhnout a tím spíš své žáky nabádá k opatrnosti. Přece když by mělo divadlo otřást rozvahou zkušeného pedagoga, jak by sám mohl dovolit mladistvým a žákům chodit do divadla, vezmeme-li v úvahu, kolika chlapců sloužících Hermovi a múzám se to týká?
- 106 Ale jak už jsem řekl, nebyl to strach, co mě odradilo, zákon mě odradil, jakási místní vyhláška, která vůbec neplatí pro všechny učitele. Kupříkladu v celé Foinikii platí, že když kantor nechodí do divadla, je považován za podivína a protivu. Krom toho, když by zákon platil obecně, ani pak by se herec nestával něčím špatným.
- 107 To bychom museli vyloučit [ze svého života] závody na hipodromu, boj s divokými šelmami v aréně, zpěvy, tance, muziku, prostě všechno, co se jaksi pro učitele nepatří. Takže proto nechodíme do divadla na mimos, a ne že se bojíme jeho špatného vlivu.
- 108 Spousta inscenovaných děl od začátku do konce nevykazuje nic proti mravnosti; mnohem častěji v nich vidáme schopného muže, který přivede k rozumu svou ženu a zažehná tak hned v počátku její choutky po nevěře.
- 109 Také je možné vidět vojáky a slyšet řečníky, potažmo dva herce, z nichž jeden hraje zbrklouna a druhý inteligenta, který si počíná velmi zkušeně, takže se vojákovi všichni smějí a inteligent sklízí potlesk. V tu chvíli si divák bere ponaučení, že je třeba milovat vzdělání, aby člověk získal úctu, a nevzdělanost potlačovat, aby nebyl terčem posměchů.
- 110 Kdo však by se snažil vyjmenovat všechny postavy, co se hrají: pán, služebnictvo, řezník, zelinář, kuchař, hostitel, hosté, notář, žvatlavé mimino, zamilovaný mladík, našťvaný mladík a další, co se snaží zmírnit zlost toho našťvaného.
- 111 Proč jsi všechno nechal stranou a zaměřil se jen na jeden druh mimu? Že by ses nám chodil dívat jen na pornografické kusy? A co, taky zastáváš názor, že se pod vlivem představení z diváka stává zženštilá coura? To si pak taky musíš myslet, že si divák něco odnese i z charakterních postav, nebo ne? Buď jak buď, jde o chorobné počínání, které překročilo hranice přirozenosti, jsou však také věci v souladu s přirozenými normami a příroda nám je káže závidět a provádět.
- 112 Chceš skutečně přesně zjistit, jaký máš ze zábavy užitek? Vezmi si dvě věci, které pro člověka znamenají největší utrpení: vztek a smutek. Vztek jako jedna z krajností vyvádí člověka z míry - správně kdysi někdo řekl: vztek je kratičké šílenství -, smutek je příčina většiny nemocí všeho druhu, jak je známo z tragédie.

- Není v moci žádného člověka, aby se vzteku či smutku snadno vyhnul, každého něco trápí, jiného zas rozčiluje, někdo trpí obojí.
- 113 Nedbá-li už na varování svých blízkých či přátel a chodí na mimy, sledováním představení nabere sil a zjistí zároveň mezi tou obrovskou spoustou lidí, že něco podobného zrovna zažívají i ostatní, a přesto se smějí. A tak, i když se pro něj nenajde vhodná terapie, postupem času spolu s divadlem k němu přijde nakonec i úleva.
- 114 Závody na hipodromu vyvolávají u diváků spíš davové šílenství než příjemné rozpoložení. Spousta měst to již odnesla. Mimy člověka uvolňují, působí nevtíravě, bez zbytečných škod, a hlavně tak, jak se sluší na Dionýsovu oslavu.
- 115 Zde mezi námi není nikdo tak zádumčivý nebo ušlápnutý, aby se neuměl rozveselit, stejně jako neexistuje mezi fanoušky na hipodromu nikdo, kdo by byl tak klidný a bez vášní, že by se nechal vyprovokovat a nekřičel, nepodlehli soutěži a emocím.
- 116 O to víc uznávám ty představitele měst, kteří byli tak prozíraví a zařadili mimos do přestávek mezi jednotlivé koňské závody, aby si fanoušci měli čas odpočinout a zklidnit své vášně, taky aby se odlehčilo smutku poražených a zmírnily se vzrůstající útoky vítězných fanoušků.
- 117 V průběhu představení se poražení ukonejší a vítězní přestanou provokovat posilnění výhrou, a jestliže ne všude a všichni, tak alespoň většina, a i kdyby vítězní fanoušci řvali do jednoho své provokace, většina ostatních si jich pro zaujetí divadlem nebude všimát.
- 118 Divadlo převyšuje jak závody, tak všelijaké komediantské kousky - tím, že nevyvolává v rebelantech vandalismus a eskamotérům, hercům a muzikantům nedává prostor k povýšenosti. Lidé, kteří se nabažili divadelní podívaně, se proto jen sotva chodí bavit pak do ulic.
- 119 Mimy nejsou u užívání svých možností samoúčelné, ba nemálo slouží i nám občanům. Často dokážou ve vhodnou chvíli dobře mířenou poznámkou osvětlit i představenstvo obce.
- 120 Svoboda slova tak zasahuje i nejvyšší vrstvu společnosti. Přátelé lidí ve vedoucích funkcích narážky na úkor vrchnosti přecházejí, i když vidí, že to je pro radní velmi dobré, nemají však odvalu si přisadit, zato herci jsou v tomto ohledu svobodní.
- 121 Dobírají si je bezustání; kdyby je ignorovali, ztratili by užitek. Nicméně našel bys mezi nimi i takové, co mají vůči vtipkování námitky nebo se drží stranou všech připomínek či málokdy si zanádaávají, nebo se snaží zamluvit to, čeho se předtím svobodně odvážili.
- 122 Přestaň už konečně na ně nadávat, možná si tě dobírají právem a jen v sebeobraně. Svou kritiku mají namířenou proti těm, co si ji zasluhují, nikdy není palčivá ani bezúčelná, herci jí projeví svůj talent v geniálním sepětí šarmantního popíchnutí.

- 123 Neexistuje snad lepší příklad, přesto jsou herci přirovnávání k trubcům - jak je vylíčil Hesiodos²⁰ -, sami bez práce žijí z práce dělníků, využívají jejich zásoby, neschopní ničeho jiného než pohodlného života. Herci jsou velkou hrozbou pro chudé, které zdržují od práce, když je lákají na představení. Je nasnadě, že lidé, kteří nepracují, ani necítí potřebu se zvlášť připravovat, podnapilí a s plným žaludkem ukazují divákům své kousky.
- 124 Jak si nad sebou udržet kontrolu, jak je možné čistě zpívat a být při tom opilý? V prvé řadě herec musí mít příjemný hlas a nabýt plyného vyjadřování - když se přefekne, bývá vypískán mnohem spíš než řečník -, musí navíc umět tančit a ne jen šikovně řečnit, musí umět zaujmout pohledem, a i když by ho trápila něčí zrada, nesmí dát nic znát, jak se říká: oči nevidí, uši neslyší, jen aby zábava nepřišla zkrátka.
- 125 Najde-li se takový člověk se všemi jmenovanými přednostmi, ještě spousta dalších věcí mu nesmí chybět: nesmí zapomínat. To, co se naučil na zkouškách v divadle, musí umět zahrát i při představení a nesmí se nechat ovládnout strachem, protože třema pamětí ochromuje.
- 126 Prý zastáváš názor, že jsou herci hrozbou pro řemeslníky, co si na sebe vydělávají poctivou práci? Já naopak vidím, že jsou pro ně velkým povzbuzením. Říkáme, že přiměřený spánek není dělníkovi na škodu, neboť dopřává tělu nabrat nových sil, stejně dobře víme, jak je pro poctivý důležitý odpočinek, který jim dodá elán, kdykoli se po cestě složí ve stínu stromu nebo uhasí žízeň či si dopřejí požitek z koupele. Je to srovnatelné s divadlem, které ve svých hrách poskytuje ještě důležitější odpočinek, takže by všichni dělníci měli podle toho hercům platit dvojnásob, za dobrou náladu a za povzbuzení.
- 127 Dokážu si představit, co mi k tomu řeknete: "Nezapomínej na to, že toho žalobce může využít, nám přece vůbec nevádí divadelní podívaná, většinou nám dodá elán a my potom můžeme hrolivě a s chutí o to víc pracovat. Díky tomu spousta lidí dokončuje v noci to, co nestačila přes den. Nepovzbuzuje toliko touha po umění, ale vlastní podívaná, naděje na útěchu potlačuje v divadle muka ospalosti."
- 128 Takovými řečmi mi šikovně vezmou vítr z plachet, protože budou tvrdit, že je příjemné nechat se divadlem unést a že stejně tak je příjemné při odchodu z divadla o něm vyprávět těm, kteří to neviděli.
- 129 Pak taky říkáš, jací jsou herci nenažranci a ochlastové. A je to pravda, ovšem když sečteme všechno, co víme, že dělá herce slavným, je to také jeho školený hlas; musí proto dbát, aby nijak neomocněl, a to ani z přílišného jídla a pití.
- 130 Často slyšíme: "Kéž by už bohové zarazili ty oplzlé písničky! Herci právě takové často zpívají na veřejnosti, a oč jsou melodicky rafinovanější, o to víc jsou pro posluchače škodlivé, víc se

- zarávají do paměti. Vše, co herci odehrají na divadle, ovlivňuje pouze přítomné, zato tyhle písničky působí zlobně i na děvče, které sedí způsobně doma a zhusta slyší, jak někdo venku oplzle pořvává. Tyhle písničky totiž nenechají nikoho v klidu.”
- 131 Opravdu si myslíš, že mají komediantské odrhovačky takovou moc, že by mohly zvrátit a proměnit způsob uvažování posluchačů? Co se děje s lidskou povahou, kazí se? To lepší ustupuje a všechno špatné zaplavuje duši, jakmile se k ní uvolní cesta?
- 132 Kdybys měl dceru na vdávání a někdo ti přišel do domu zazpívat, bál by ses, že si děvče všechno rozmyslí, nechá věno věnem²¹ a půjde zmámené písni za zpěvákem?
- 133 Co by dal zamilovaný mladík za píseň, která by měla takovou moc ve své melodii, jak jí ty podsouváš? Bezpočet takových již zaznělo před dveřmi milované dívky a jen hloupá by je vyslyšela, jak říká přísloví.²² Jen špatně vychovaná dívka, a tím spíš člověk bez důvtipu by se nechal hned svést.
- 134 A proto, nevěděli-li to dříve, nech se poučit: nestává se, že lidé ztrácejí rozum pro jakousi podivnou touhu? Není způsob, jak bys to mohl zvrátit, i kdybys do nich vpravoval dlouhé zpěvy z Iliady věnované sebekontrolě; a znamená to vůbec, že jsou jiní lidé zdrženliví? Člověka nezměníš, a už vůbec ne tím, že z písne vynecháš nejsprostší kusy.
- 135 Jestliže se sám nezajímáš, proč tomu tak je, budiž ti odpovědí moudrá slova mužů, kteří pravili každý jiným způsobem, že příroda je nepřemožitelná. Euripides v očích boha moudřejší než Sofokles říká, že daleko by musel jít, kdo by přírodu chtěl ovládnout, Pindaros mluví o včelím úlu a na jiném místě říká, že ani plavá liška, ani řvoucí lev nezmění svou přirozenost.²³ Jinými slovy ani lstivost, jenž u básníka představuje liška, nemůže změnit svou povahu, ani strach zastoupený lvem.
- 136 Ty písničky jsou přece složeny na Pindarovy verše, s lyrou v klíně je v tomto duchu hrál a zpíval, avšak zároveň sám jasně k tobě volá: “Nedej, aby mé písničky vítězily nad přírodou, i když je zpívám a doprovázím na lyru; ani plavá liška, ani řvoucí lvi by to nesvedli.” A tak Pindaros neučiní z hlupáka chytrého a herci zase nesvedou zásadového a slušného člověka ke zvrhlým rozkoším.
- 137 Mám-li doložit svá tvrzení jako správný řečník - a je to nutné, neboť se pokouším o sofistickovanou řeč -, musím citovat jednoho řečníka, jemuž se slova linula z úst jako med. Říká, že ze špatného člověka nikdy nebude užitek, i kdyby šel světa kraj.²⁴
- 138 Tak každý dojde k závěru, že to, co je vrozené, je neměnné. Dávno vyřčená moudra potvrzují dnešní skutečnost. Je přece evidentní, že jen proměňují do slov, co kdysi moudří lidé upozorovali.
- 139 Kolik hlídačů je schopno udržet mladíka, který jen hoří, aby si užil? Víme, že lidé už vyzkoušeli všechny možné způsoby véze-

- ni, vždy k tomu přidali něco navíc ve jménu větší bezpečnosti, jako by bylo možné zdolat nezkrotnou přírodu. Vynalezli proto spoustu omezovacích prostředků: otroky, kteří vodí děti do školy a ze školy, výhrůžky, učitele, biče - nic z toho není schopno udržet lidi na uzdě. Kolika pokušením se vyhnou ti, kteří milují skvělé ženy, kolika úpěnlivým prosbám, slzám, tklivým písním, příslibům drahých darů, a ty zůstanou nesplněny.
- 140 Když tedy víš, že pro obě skupiny, jak pro tu lepší, tak pro tu druhou, je jejich povaha něco nezměnitelného, nechť být kvůli strachu ještě hloupější než ty písničky, z nichž spousta v sobě nemá ani špetku hanby.
- 141 Poněvadž však říkáš, že tě ta mámivá melodie děsí tak, že si přejíš, aby přišli o hlas všichni zpěváci, dopřej sluchu tomu, co ti povím: mimický herec, jakýkoli, i kdyby byl nejlepší zpěvák ze všech, vždycky bude horší než herec vyškolený pro tragédii. Ten musí umět vystoupit na scénu jako matkovrah i jako matka, která pro žárlivost vytáhne nůž na své děti.
- 142 To jsou věci přece mnohem ohavnější než ty [sprosté] písničky, navíc, když zvážíme, že hlas tragického herce je kvalitnější než hlas herce mimu, je tím pádem dvakrát tak nebezpečný. Mají-li být proto herci mimů vypovězeni, měli by je následovat i herci tragédií, kteří jsou mnohem nebezpečnější, nebo ještě lépe, bude-li chtít někdo herce vyhostit, měl by ušetřit ty, co škodí méně. A když by chtěl herce potrestat jinak, musí dostat horší trest herci tragédií. Z toho plyne, že sám pro svou zlost vůči mimům, aniž bys to tušil, škodíš jiným, kterým škodit nechceš.
- 143 Co se tedy vlastně bude dít? Zavřou divadla a ta zůstanou stát bez využití, což je mnohem horší, než kdyby je zbourali; co oči nevidí, to srdce nebolí, když je však stále budou mít milovníci divadla na očích, nedá jim to zapomenout. Je známo, že vzpomínka na lásku, jež náhle skončila, patří k těm nejhorším. Ještě bolestnější jsou potom vzpomínky pro lidi, kteří ztratili své milované, na něž stále vzpomínají, než pro ty, kteří [dokázali] zapomenout.
- 144 Jestliže dopustíš, abychom divadlo srovnali se zemí, jistě se časem náš smutek ztlumí, bude to však strašná urážka boha, jenž divadlo chrání a jemu vládne.
- 145 Velmi bych si měl za zlé, kdybych ve své řeči často vzpomínal komedii a přitom opomněl uvést, že umění, které se snažím hájit, vynalezl pode všeho jako první - respektive jako druhý co se týká slávy, ale první ve své třídě - on a Menandros. Byli oba stejně staří a co víc, přátelé. Podle Homéra bůh spojuje lidi, kteří si rozumějí. Ti dva se mezi sebou utkali na kolbišti poezie a onen muž nevyšel ze soutěže hůře než Menandros.²⁵ A takového muže se teď pokoušíš osočovat.
- 146 Nakonec snad začneš narážet i na jejich účesy a že se herci mlátí, poněvadž si myslíš, že obojí je dostatečný argument k jejich

- zákazu. Oba tyto argumenty ovšem herec odrazí, poněvadž si musí přestit účes a mlátit druhé kvůli svému umění.
- 147 Když tedy konkrétně tohoto muže vyjmeš ze zákazu, jak pak můžeš vůbec o celé záležitosti mluvit? Celé je to nechutné a nikdo z přítomných není bez viny. Když ho však neušetříš hrubostí, jak pak můžeš posuzovat nemravnost ostatních s vyholenými hlavami, co se do nich mlátí?
- 148 Můj skvělý posluchači, mělo-li již dávno existovat nějaké omezení týkající se nevhodnosti vyholených hlav, proč by to jinak velemoudří staří Egypťané praktikovali už od dětství, kdyby to nebylo vhodné, jak říká ten, co ho prý Múzy navštěvovaly,²⁶ a za svou pohostinnost dostal jako odměnu od každé z nich knihu.
- 149 A proč že ti vyprávím o Egypťanech, o tom svérázném národu, jehož kněží si povinně holí hlavu i vousy?
- 150 Když ti vadí rvačky na jevišti, jak pak vysvětlíš pygmalii, kde to kvůli ranám často končí smrtí? Odtud také pochází Drakontův zákon, v němž se mluví o zabíjení při sportu.
- 151 A co říkáš závodům na hipodromu, kde se vozatajové mlátí tak, že svedou koně těsně k druhému vozu, tím pádem se do sebe často zamotají? Koně se tak neustále ocitají v nebezpečí, ovšem i závodníci. Když tohle někdo zruší, zruší spolu s tím i divákův požitek ze soutěže.
- 152 Pro všechny bohy na světě, co budeme říkat, až zas nějaký zápasník praští s druhým o zem? Nebo když běžec podrazí svého soupeře nohy? Co potom jako organizátor podnikneš? Nařídíš, aby vyhlásovatel závodu všechny dopředu upozornil, že se toho nemají odvažovat? To ale pak budeš poslouchat jejich spravedlivý křik: “Jak potom mám vyhrát?!”
- 153 Dobře poslouchej, mám něco, co se k tomu dobře hodí: na jednom večírku hrál kdosi na píšťalu. Hrál a hrál, ostatní pili. Zábava pokročila, začali tancovat - poněvadž víno a hudba jdou s tancem ruku v ruce -, on, tím jak víc a víc do píšťaly foukal, začal se mu jeden z hostů smát, protože si všiml, že se mu hodně nadouvají tváře. Přestal hrát, když dotancovali, a žádal, aby si jeho tváří nevšímali, protože bez foukání není hraní.
- 154 Něco podobného platí i pro herce, zápasníky, běžce, atlety, že ušetří druhého ránu tak, jak to umění každého z nich vyžaduje, protože jinak by nebylo jejich konání možné.
- 155 Říkám si nakonec, že když stručně představím Dionýsa, jeho velkolepost a co všechno pro lidi udělal, bude se to do mé kauzy hodit. Vzhled herce je totiž nemalou součástí slávy jeho božského patrona; když bude chtít někdo obhajovat vozataje, bude oslavovat patrona koňských závodů, když bude chtít někdo dobrý lov, bude chválit Artemis.²⁷
- 156 Jsou dvě věci, z nichž má člověk největší potěšení: réva a fíky, takže proto, když chtěl Herodotos²⁸ vysvětlit, v čem spočívá

- ní, vždy k tomu přidali něco navíc ve jménu větší bezpečnosti, jako by bylo možné zdolat nezkrotnou přírodu. Vynalezli proto spoustu omezovacích prostředků: otrocky, kteří vodí děti do školy a ze školy, výhrůžky, učitele, biče - nic z toho není schopno udržet lidi na uzdě. Kolika pokušením se vyhnou ti, kteří milují skvělé ženy, kolika úpěnlivým prosbám, slzám, tklivým písňím, příslibům drahých darů, a ty zůstanou nesplněny.
- 140 Když tedy víš, že pro obě skupiny, jak pro tu lepší, tak pro tu druhou, je jejich povaha něco nezměnitelného, nechť být kvůli strachu ještě hloupější než ty písničkové, z nichž spousta v sobě nemá ani špetku hanby.
- 141 Poněvadž však říkáš, že tě ta mámivá melodie děsí tak, že si přejíš, aby přišli o hlas všichni zpěváci, dopřej sluchu tomu, co ti povím: mimický herec, jakýkoli, i kdyby byl nejlepší zpěvák ze všech, vždycky bude horší než herec vyškolený pro tragédii. Ten musí umět vystoupit na scénu jako matkovrah i jako matka, která pro žárlivost vytáhne nůž na své děti.
- 142 To jsou věci přece mnohem ohavnější než ty [sprosté] písničky, navíc, když zvážíme, že hlas tragického herce je kvalitnější než hlas herce mimu, je tím pádem dvakrát tak nebezpečný. Mají-li být proto herci mimů vypovězeni, měli by je následovat i herci tragédií, kteří jsou mnohem nebezpečnější, nebo ještě lépe, bude-li chtít někdo herce vyhostit, měl by ušetřit ty, co škodí méně. A když by chtěl herce potrestat jinak, musí dostat horší trest herci tragédií. Z toho plyne, že sám pro svou zlost vůči mimům, aniž bys to tušil, škodíš jiným, kterým škodit nechceš.
- 143 Co se tedy vlastně bude dít? Zavřou divadla a ta zůstanou stát bez využití, což je mnohem horší, než kdyby je zbourali; co oči nevidí, to srdce nebolí, když je však stále budou mít milovníci divadla na očích, nedá jim to zapomenout. Je známo, že vzpomínka na lásku, jež náhle skončila, patří k těm nejhorším. Ještě bolestnější jsou potom vzpomínky pro lidi, kteří ztratili své milované, na něž stále vzpomínají, než pro ty, kteří [dokázali] zapomenout.
- 144 Jestliže dopustíš, abychom divadlo srovnali se zemí, jistě se časem náš smutek ztlumí, bude to však strašná urážka boha, jenž divadlo chrání a jemu vládně.
- 145 Velmi bych si měl za zlé, kdybych ve své řeči často vzpomínal komedii a přitom opomněl uvést, že umění, které se snažím hájit, vynalezl pode všeho jako první - respektive jako druhý co se týká slávy, ale první ve své třídě - on a Menandros. Byli oba stejně staří a co víc, přátelé. Podle Homéra bůh spojuje lidi, kteří si rozumějí. Ti dva se mezi sebou utkali na kolbišti poezie a onen muž nevyšel ze soutěže hůře než Menandros.²⁵ A takového muže se teď pokoušíš osočovat.
- 146 Nakonec snad začneš narážet i na jejich účesy a že se herci mlátí, poněvadž si myslíš, že obojí je dostatečný argument k jejich

- zákazu. Oba tyto argumenty ovšem herec odrazí, poněvadž si musí pěstít účes a mlátit druhé kvůli svému umění.
- 147 Když tedy konkrétně tohoto muže vyjmeš ze zákazu, jak pak můžeš vůbec o celé záležitosti mluvit? Celé je to nechutné a nikdo z přítomných není bez viny. Když ho však neušetříš hrubostí, jak pak můžeš posuzovat nemravnost ostatních s vyholenými hlavami, co se do nich mlátí?
- 148 Můj skvělý posluchači, mělo-li již dávno existovat nějaké omezení týkající se nevhodnosti vyholených hlav, proč by to jinak velemoudří staří Egypťané praktikovali už od dětství, kdyby to nebylo vhodné, jak říká ten, co ho prý Múzy navštěvovaly,²⁶ a za svou pohostinnost dostal jako odměnu od každé z nich knihu.
- 149 A proč že ti vyprávím o Egypťanech, o tom svérázném národu, jehož kněží si povinně holí hlavu i vousy?
- 150 Když ti vadí rvačky na jevišti, jak pak vysvětlíš pygmachii, kde to kvůli ranám často končí smrtí? Odtud také pochází Drakonův zákon, v němž se mluví o *zabití při sportu*.
- 151 A co říkáš závodům na hipodromu, kde se vozatajové mlátí tak, že svedou koně těsně k druhému vozu, tím pádem se do sebe často zamotají? Koně se tak neustále ocitají v nebezpečí, ovšem i závodníci. Když tohle někdo zruší, zruší spolu s tím i divákův požitek ze soutěže.
- 152 Pro všechny bohy na světě, co budeme říkat, až zas nějaký zápasník praští s druhým o zem? Nebo když běžec podrazí svého soupeře nohy? Co potom jako organizátor podnikneš? Nařídíš, aby vyhlášatel závodu všechny dopředu upozornil, že se toho nemají odvažovat? To ale pak budeš poslouchat jejich spravedlivý křik: "Jak potom mám vyhrát?!"
- 153 Dobře poslouchej, mám něco, co se k tomu dobře hodí: na jednom večírku hrál kdosi na píšťalu. Hrál a hrál, ostatní pili. Zábava pokročila, začali tancovat - poněvadž víno a hudba jdou s tancem ruku v ruce -, on, tím jak víc a víc do píšťaly foukal, začal se mu jeden z hostů smát, protože si všiml, že se mu hodně nadouvají tváře. Přestal hrát, když dotancovali, a žádal, aby si jeho tvář nevšimli, protože bez foukání není hraní.
- 154 Něco podobného platí i pro herce, zápasníky, běžce, atlety, že uštědří druhému ránu tak, jak to umění každého z nich vyžaduje, protože jinak by nebylo jejich konání možné.
- 155 Říkám si nakonec, že když stručně představím Dionýsa, jeho velkolepost a co všechno pro lidi udělal, bude se to do mé kauzy hodit. Vzhled herce je totiž nemalou součástí slávy jeho božského patrona; když bude chtít někdo obhajovat vozataje, bude oslavovat patrona koňských závodů, když bude chtít někdo dobrý lov, bude chválit Artemis.²⁷
- 156 Jsou dvě věci, z nichž má člověk největší potěšení: réva a fíky, takže proto, když chtěl Herodotos²⁸ vysvětlit, v čem spočívá

perské neštěstí, údajně prý řekl, že *víno nepijí a fíky nemají*,²⁹ a obojí je přitom dar od boha.

- 157 Když bůh viděl, že víno, jeden z jeho darů, lidi ničí - poněvadž lidé tehdy nevěděli, že je třeba víno míchat s vodou -, opět za námi přišel a naučil nás to. Pročež máme dvojí svátek, Athénané boha oslavují ve městě a v přírodě jej vzývají.
- 158 Takový je tedy, draží posluchači, patron herců. Prosím ho, aby posvětil mou řeč, a to mi budiž odměnou za úsilí, které jsem vynaložil na obhajobu umění, jehož je pánem.

Poznámky

- 1) Viz Pindarus Lyr., Olympia, I, 81. Česky podle Pindaros: *Olympijské zpěvy*, přel. Jan Šprinc, Odeon, Praha 1968.
- 2) Narážka na Homerus Epic.: *Ilias*, 13, 775. Česky podle Homer: *Ilias*, přel. Otmar Vaňorný, Jan Laichter, Praha 1934(2), XIII., 774, 775: Paris podobný bohům mu na to dal odpověď tuto: "Hektore, jest tvým zvykem, že dáváš nevinným vinu."
- 3) Viz Homerus Epic.: *Ilias*, 14, 136. Česky podle Homer: *Ilias*, c.d.
- 4) Tamtéž, 5, 603. Česky podle Homer: *Ilias*, c.d., V, 601-604: "Přátelé, jak z nás každý se slavnému Hektorovi diví, / jaký to kopiník jest, jak bojuje smělostí plný! / Ovšem - vždyť stále kys bůh jest u něho, chráně ho zhouby. / Tak teď támhle je Arés, jsa podoben lidskému muži."
- 5) Viz Homerus Epic.: *Odyssea*, 17, 485. Česky podle Homer: *Odyssea*, přel. Otmar Vaňorný, Ferdinand Stiebitz, Rudolf Mertlík, Odeon, Praha 1967(2).
- 6) Viz komentář k Sofronovi.
- 7) Tj. rétoři.
- 8) Callimachus, Epigr., XXV, 3.
- 9) Versus adespotos.
- 10) Viz Aristophanes: *Ranae*, 1-4. Česky podle Aristofanes: *Jezdci - Žáby*, přel. F. Stiebitz, Melantrich, Praha 1940, v. 1-4: Xantias: "Mám říci, pane, něco vtipného, / jak je zvykem sluhů ve fraškách, / co rozesměje vždycky diváky?" Dionýsos: "Co chceš, jen neví: 'Jé, to mne to tlačí!'"
- 11) Joannes Stobaeus Anthologus: *Anthologium*, 4, 23. *Příjímá se Menandros*.
- 12) Není známo o jaké dva bratry herce z Gazy šlo.
- 13) Demosthenes: *Olynthiaca* 2, 19. Česky podle Démostenés: *Druhá Olynthská řeč (II)*, in *Řeči na sněmu*, přel. Pavel Oliva, Arista, Baset, Praha 2002, s. 115-116.
- 14) Komedianty - v originále harfenistky.
- 15) Chybí text.
- 16) Isocrates Orat.: *Ad Demonium*, 15. Česky podle Jan Václav Rozum (ed.): *Isokrates: Řeč o povinnostech psaná k Demonikovi*, přel. Václav Písecký r. 1511, B. Rohlíček, Praha 1853.
- 17) Homerus Epic.: *Ilias*, 1, 599. Česky podle Homer: *Ilias*, c.d.: "Bouřný smích v tom vybuchl z úst všem blaženým bohům, / jakmile Héfaista zhlédli, jak síní supá ztěžka."
- 18) Homerus Epic.: *Odyssea*, 8, 362. Česky podle Homer: *Odyssea*, c.d.: "...úsměvná A. se brala zas na ostrov Kypros". Homerus Epic.: *Ilias*, 5,

375. Česky podle Homer: *Ílias*, c.d.: "Úsměvná Afrodité jí dala odpověď tuto."

- 19) Medeu - v originále Aietovu dceru.
- 20) Hesiodus: *Theogonia*, 594, *Opera et dies*, 233, 305.
- 21) Věno - v originále stav a přeslice, odedávna symboly ženské práce a zručnosti (Homer 6, 491, Sapfo 102).
- 22) Přísloví, k němuž Chorikios odkazuje, neznáme.
- 23) Pindarus Lyr.: *Olympia*, 11, 19. Česky podle Pindaros: *Olympijské zpěvy*, c.d.
- 24) Autora citátu neznáme.
- 25) Menandros - v originále Diopethův syn. Kdo byl jeho soupeř a zároveň přítel, není jasné.
- 26) Jde zřejmě o Herodota, Chorikios cituje verš neznámého autora. Viz *Anthologia Graeca* 19, 160.
- 27) Bude oslavovat patrona koňských závodů, tj. Poseidona...dobrý lov bude chválit Artemis - v originále Letinu dceru.
- 28) Herodotos - v originále Lyxův syn.
- 29) Herodotos Hist.: *Historiae* I, 71, 3. Česky podle Hérodotos: *Dějiny*, přel. Jaroslav Šonka, Academia, Praha 2005(2): "...kromě toho nepijí víno, nýbrž vodu, nemají k jídlu fiky ani žádné jiné dobroty."

Poznámky a komentář k překladu

Úvod

- 3 Pindaros [2. pol. 6. stol. př. Kr.], největší představitel řecké sborové lyriky. Pěstoval téměř všechny druhy sborové lyriky (dithyramby, žalozpěvy, hymny, taneční písně). Pindarová poezie má vznešený a slavnostní obsah, jemuž odpovídá slavnostní sloh. Z narážek pozdějších autorů lze soudit, že stejně jako v metrické skladbě, i v hudbě se jeho poezie vyznačovala pestrostí ve střídání tónin a nápěvů.
- 4 Homér byl již od starověku a stejně tak i v Byzanci nejrozšířenější, nejstudovanější a nejcitovanější literaturou. Ve školách učitelé se studenty Homérový verše, obzvlášť *Ílias*, rozebírali a přednášeli z paměti dlouhé pasáže.

Obhajoba

- 4 V době, kdy už byl Chorikios učitelem, nesměl se veřejných představení účastnit.
- 7-8 Chorikios nabádá auditorium, aby od začátku do konce myslelo na to, že předmětem obhajoby nejsou herci nejnižší třídy, kteří snad po právu vzbuzují podezření, nýbrž herci, mistři svého umění, již jsou už mimo jakékoli podezření z nekalých činností. Nemají to totiž zapotřebí: jsou bohatí, světově proslulí, zákonně nabyli svých majetků, což dávají najevo už svým obleče-

ním, šperky a množstvím služebnictva. Jde o obecnou a po staletí trvající charakteristiku herců mimu/pantomimu; kupříkladu rozsáhlý výčet šperků a majetku uvádějí životopisci proslulé herečky - mimády Pelagie z Antiocheie. Později se údajně stala světicí a její krajaní jí říkali Margarita. (Viz Stefanis, I. E.: *Chorikii sofistu Gazis Synegria Mimon*, Isagoji-Kimeno-Metafrasi-Scholia, Thessaloniki 1986, s. 149) Pravděpodobně o ní také mluví v jedné ze svých řečí její krajan Jan Zlatoústý, v té době již patriarcha Antiocheiský. Ve své řeči uvádí, že "její jméno je všude známo, nejen v našem městě, ale až v Kilikii a Kappadokii. Spoustu lidí připravila o majetek a z mnoha dětí nadělala sirotky. Takhle děvka nakonec zničila i královnu bratra a vůbec zapříčinila mnoho zla." (Chrysostomus, J.: *In Matthaeum*, 58, 636) Dále na jiném místě hovoří o hercích a tanečnicích té doby již obecněji: "Herci a stejně tak i tanečnice se vozí na koních a mají domy, ačkoli jim chybí vážnost na to, aby si mohli dovolit koně a to ostatní." (Chrysostomus, J.: *In epistulam ad Timotheum*, 62, 558) Jiné písemnosti zaznamenávají příběhy hereckých protějšků, kteří pod vlivem křesťanského učení a asketické služby odcházejí od divadla. (Stefanis, s. 149) Co se týče vyjádření státní autority, ve výnosu ze 4. stol. *Theodosiánského kodexu* (15, 7, 11) stojí, že je zakázáno, aby herečky nosily drahé ošacení a šperky: "Žádná z hereček nesmí nosit drahé prsteny, ani hedvábné šaty s bohatým vyšíváním či vykládané zlatem. Rovněž se musejí vystříhat barevných oděvů, v nichž se objevuje purpur. [Purpur je barva vyhrazená králům.] Pripouštět se, aby nosily hedvábné záhyby i zlato na krku, na rukou a v pase, avšak bez drahých kamenů."

- 13 Básnictví, umělecké kovářství, tanec, výtvarné umění či malířství - Chorikios vychází z Homéra.
- 14 Sofron [pol. 5. stol. př. Kr.], řecký autor mimů dal mimu nejspíš jako první literární podobu.
- 24 Kallimachos [3. stol. př. Kr.], působil v Alexandrii jako učitel a dvorní básník Ptolemaiovců, zabýval se katalogizací alexandrijské knihovny. Z jeho básní se zachovaly četné zlomky, 6 hymnů a 63 epigramů.
- 29-30 Cizoložství jako jedno z charakteristických témat mimu po celou dobu jeho trvání bylo také hlavním předmětem polemik církevních otců a jiných proti mimu. Viz výše komentář k §7-8. V §30, následně pak v §33-34 a §54-55 Chorikios líčí typickou zápletku mimu o nevěře: a) skutek nevěry, b) dopadení zločince podvedeným mužem, c) nařízení k vykonání sebevraždy (viz komentář k §54-55), která se však po logickém zvážení případu neuskuteční, d) předvedení obou milenců před soud, e) a konečně jejich soud. Následuje návrat k divadelní skutečnosti s veselou písní zpívanou všemi herci.

35 Divák, jenž nevyčkal exemplárního sou-
"neetické" části hry, přichází o hlavní
ložství se trestá.

To, že žalobce tuto skutečnost "velk-
míněno Chorikiem nejspíš ironicky
přesvědčuje, že odešel z představení
zná hlavní sdělení mimu.

36-40 Na tomto místě Chorikios zprost-
mace o školním prostředí v tehdejší
výuky byla výuka poezie, k níž se
mějších klasických tragicích násled-
§38) a Homér, posléze přicházejí u
Aristofanovy a Menandrový (viz tal-
Co se týká příkladů z mytologie, Ch-
vá příběhy zpracované klasickými a
fragmentárně: Příběh o Pasifae byl
Krétankách a mýtus o Tereovi je z
Proměn. Zčásti jej využívá i Aristo-
jej i Sofoklova tragédie *Tereus*. Zají-
jeho zmínka o dílech jakožto o sou-
podle známých eklog do školského

38 Archilochos [pol. 7. stol. př. Kr.], nej-
ník. Z jeho poezie se nám zachova-

44-48 Satyros [4. stol. př. Kr.], slavný o-
Demosthena a Filippa Makedonské-
na 19. Demosthenovu řeč (Demost-
1-198, 8) se zúčastnil Olympií v Di-
Makedonským na oslavu dobytí O-

44 Attiké herci - míněno tragičtí.

49 Aristoteles [2. stol.], řecký spisovatel
druhé sofistiky, žák Heroda Attika
oslavných i polemických řečí - h-
miky proti Platonovi aj.

51-52 Blíže neurčitý svátek. O přítom-
vadelních představení svědčí kron-
např. Prokopios (Prokopius: *De b-*
vé, především Jan Zlatoústý. (Ch-
Colossenses, 62, 386; *In epistula-*
dí od klasické doby, o níž není je-
ly, či nikoli, v Byzanci žádné ofici-
vadla či do hlediště hipodromu
snad je výnos z r. 449 (*Codex Jus-*
jí, že přítomnost vdané ženy na
hlasu manžela může být důvode-
52 Stobaios [5. stol.], autor tematicky
kých básníků a prozaiků, v ně-
děl jinak ztracených.